Singapur jako instytucja koordynacji globalnych współzależności: od portu do państwa rozwojowego

AUTOR

Fundacja Dobre Państwo

STRESZCZENIE / ABSTRACT

Tekst analizuje ewolucję Singapuru, definiując go nie tylko jako port, ale jako złożoną instytucję redukującą koszty transakcyjne w globalnym handlu. Wykorzystując teorie Ronalda Coase'a i Douglassa Northa, autor wykazuje, że sukces miasta-państwa wynika z umiejętnego obniżania barier informacyjnych, fiskalnych i prawnych między odległymi systemami gospodarczymi. Analiza zostaje rozszerzona o perspektywę socjologiczną Marka Granovettera, wskazując na zjawisko osadzenia (embeddedness) transakcji w sieciach relacji etnicznych i rodzinnych. Singapur jawi się zatem jako splot formalnych instytucji kolonialnych oraz nieformalnego kapitału społecznego różnych diaspor, co stworzyło unikalną zdolność do koordynacji przepływów towarowych i finansowych na styku kultur i kontynentów.

The text analyzes the evolution of Singapore, defining it not only as a port but as a complex institution that reduces transaction costs in global trade. Utilizing the theories of Ronald Coase and Douglass North, the author demonstrates that the city-state's success results from the skillful lowering of informational, fiscal, and legal barriers between distant economic systems. The analysis is expanded with Mark Granovetter's sociological perspective, pointing to the phenomenon of embeddedness of transactions within ethnic and family relationship networks. Singapore thus appears as a weave of formal colonial institutions and the informal social capital of various diasporas, which created a unique ability to coordinate commodity and financial flows at the intersection of cultures and continents.

Artykuł analizuje ewolucję Singapuru nie jako prostą historię sukcesu gospodarczego, lecz jako proces przekształcania specyficznej kompetencji koordynacyjnej w

kompleksowy system państwowy. Autor stawia tezę, że fundamentem rozwoju wyspy była zdolność do redukcji kosztów transakcyjnych – czyli minimalizowania ryzyka i tarć towarzyszących wymianie między odmiennymi systemami kulturowymi i ekonomicznymi. Singapur funkcjonuje w tekście jako „system interfejsów", który przekształcił geograficzne położenie w strategiczny zasób instytucjonalny. Analiza prowadzi od roli kolonialnego portu (entrepôt), przez budowę infrastrukturalnej mocy państwa, aż po stworzenie nowoczesnego modelu państwa rozwojowego. Kluczowym wnioskiem jest stwierdzenie, że Singapur nie wyeliminował różnorodności społecznej i politycznej, lecz uczynił z niej źródło renty ekonomicznej, projektując instytucje (od edukacji po mieszkalnictwo), które zarządzają tą wielokulturowością w sposób funkcjonalny. W ten sposób historyczna umiejętność obsługi cudzych przepływów stała się narzędziem budowy nowoczesnej wspólnoty politycznej i obywatelskiej.

SŁOWA KLUCZOWE

instytucja koordynacji globalnych współzależności | ekonomia kosztów transakcyjnych | infrastructural power | embeddedness | betweenness centrality | zależność od ścieżki | policentryczne zarządzanie | węzeł bramowy systemu-świata | absorptive capacity | structural transformation | kapitał pomostowy | efekty sieciowe | redukcja kosztów transakcyjnych | strategia odporności gospodarczej

Singapur jako instytucja redukująca koszty transakcyjne

Singapur jako instytucja koordynacji globalnych współzależności: ekonomia, socjologia, politologia i kulturowa teoria portu

Taka rekonstrukcja pozwala przesunąć analizę Singapuru o kolejny poziom abstrakcji. Nie wystarczy już stwierdzić, że był on portem, entrepôt, brytyjską kolonią czy strategicznym choke pointem. Choć każde z tych określeń jest prawdziwe, każde opisuje jedynie jeden wymiar zjawiska.

Książka prowadzi do bardziej wymagającej syntezy: sukces Singapuru po 1819 roku zbudowano na nałożeniu europejskiego kapitału agencyjnego, chińskiego handlu dalekosiężnego oraz

regionalnych sieci Bugisów na znacznie starszą strukturę morską, w której kluczowe znaczenie miały Temasek, Orang Laut, lokalne formy finansowania i pozycja cieśninowa. Z perspektywy nauk społecznych oznacza to, że Singapur można traktować jako szczególny typ instytucji koordynacji globalnych współzależności: miejsce, w którym geografia została przetworzona przez prawo, technologię, organizację, kulturę i sieci społeczne w trwałą zdolność obniżania kosztu kontaktu między odległymi systemami.

Najbardziej precyzyjnego języka dostarcza ekonomia kosztów transakcyjnych. Ronald Coase zwrócił uwagę, że gospodarka nie składa się wyłącznie z kosztów produkcji i transportu; samo zawarcie transakcji wymaga bowiem wyszukania kontrahenta, pozyskania informacji, negocjowania warunków, przygotowania umowy, kontroli jej wykonania oraz reagowania na ewentualne niewywiązanie się ze zobowiązań.

Oliver Williamson rozwinął tę intuicję w teorię struktur zarządzania, analizując, jakie formy organizacyjne najlepiej radzą sobie z niepewnością, oportunizmem i specyfiką aktywów. Z kolei Douglass North przeniósł ten problem na poziom historii gospodarczej, definiując instytucje jako formalne i nieformalne reguły strukturyzujące interakcje oraz redukujące niepewność wymiany. Przez tę soczewkę port jawi się jako przedsiębiorstwo szczególnego rodzaju: produkuje oszczędność kosztów transakcyjnych dla innych przedsiębiorstw.

Wolnocłowość obniża koszt fiskalny, a godown zmniejsza koszt niedopasowania momentu podaży i popytu. Dom agencyjny ogranicza koszty wyszukiwania kredytu, nabywcy czy statku, natomiast broker językowy redukuje bariery wynikające z różnic kulturowych. Sąd ogranicza ryzyko niewykonania umowy, hydrografia obniża prawdopodobieństwo katastrofy, a latarnia zmniejsza niepewność przestrzenną. Telegraf obniża koszt opóźnienia informacji, zaś dok redukuje koszty technicznego przestoju.

Singapur nie musi zatem być najtańszym producentem jakiegokolwiek fizycznego dobra, ponieważ jego przewagą jest zmniejszanie łącznego kosztu uruchomienia całej sekwencji wymiany. Taka interpretacja wyjaśnia również, dlaczego samo położenie geograficzne nie wystarcza. W świecie dodatnich kosztów transakcyjnych dwa porty w podobnie korzystnych lokalizacjach mogą osiągać radykalnie odmienne wyniki, jeśli różnią się jakością instytucji. North podkreślał, że choć instytucje kształtują strukturę bodźców, nie są one automatycznie efektywne – mogą bowiem służyć grupom dysponującym siłą przetargową i utrwalać rozwiązania kosztowne społecznie.

Gospodarka portowa jako splot relacji społecznych i sieci brokerskich

Singapur jest intrygujący właśnie dlatego, że część jego kolonialnych instytucji jednocześnie sprzyjała handlowi i odzwierciedlała hierarchię imperium. Wolny port był efektywny w zakresie przepływu towarów, lecz funkcjonował w strukturze politycznej dalekiej od równości podmiotów.

Analiza ekonomiczna musi zatem zostać uzupełniona o perspektywę socjologiczną. Mark Granovetter wykazał, że transakcje gospodarcze są osadzone w strukturach relacji społecznych; nie można więc realistycznie przedstawiać uczestników rynku jako atomizowanych jednostek, które spotykają się wyłącznie za pośrednictwem ceny.

Wczesny Singapur stanowi niemal podręcznikową ilustrację embeddedness. Hokkienowie korzystali z więzi dialektalnych, rodzinnych i handlowych; Bugisowie z regionalnych sieci żeglugowych; Ormianie i Parsowie z diaspor rozpiętych między Indiami a innymi portami Azji; europejskie agency houses zaś z sieci korporacyjnych i kredytowych świata brytyjskiego. Rynek nie znajdował się poza społeczeństwem. Był utkany z jego relacji.

Formalna instytucja nie zastępuje zaufania społecznego, lecz działa obok niego. Kupiec może posiadać umowę, ale nadal ocenia wiarygodność kontrahenta na podstawie reputacji. Może korzystać z brytyjskiego sądu, a jednocześnie preferować partnera poleconego przez krewnych. Może rozliczać się pieniężnie, traktując jednocześnie przynależność wspólnotową jako kluczową informację o ryzyku. Wczesny kapitalizm portowy nie przechodzi więc prostą drogą od „tradycyjnych więzi" ku bezosobowemu rynkowi.

Formalizacja i relacyjność współistnieją, co prowadzi nas do teorii kapitału społecznego. Pierre Bourdieu zwracał uwagę na zasoby wynikające z przynależności do trwałej sieci relacji, natomiast późniejsza literatura rozróżniła między kapitałem wiążącym członków podobnej grupy a kapitałem pomostowym łączącym odmienne środowiska. W Singapurze oba typy były niezbędne.

Silne związki wewnątrz diaspory ułatwiały dostęp do kredytu i migrację, podczas gdy relacje przekraczające granice grup umożliwiały handel globalny. Sama zwartość wspólnoty mogła zapewnić bezpieczeństwo, lecz bez mostów ku innym grupom ograniczałaby zasięg rynku. Teoria Ronalda Burta dotycząca structural holes precyzuje wartość tych połączeń. Burt wskazuje, że aktor łączący grupy pozostające słabo powiązane uzyskuje dostęp do zróżnicowanej informacji i możliwości brokerskich niedostępnych dla uczestników zamkniętych w jednym klastrze. Singapur

był brokerem na ogromną skalę. Nie musiał posiadać wszystkich zasobów znajdujących się w Bombaju, Kantonie, Riau, Makasarze czy Londynie.

Jego wartość wynikała z możliwości utworzenia połączenia pomiędzy sieciami, które bez niego kontaktowałyby się drożej, wolniej albo bardziej ryzykownie. Teoria sieci pozwala wyjaśnić, dlaczego sukces mógł przyspieszać sam siebie. Każdy nowy kupiec zwiększał liczbę potencjalnych kontrahentów dla dotychczasowych uczestników; każda nowa linia żeglugowa otwierała kolejne kierunki transportu. Każdy dodatkowy agency house rozszerzał pulę kredytu i informacji, a każdy nowy godown zwiększał pojemność magazynową całego systemu. Port doświadczał zatem efektów sieciowych, dodatnich efektów zewnętrznych i korzyści aglomeracji. Uczestnik, który osiedlał się w Singapurze dla własnej korzyści, często zwiększał jednocześnie wartość miasta dla innych.

Ekosystem portowy jako fundament władzy infrastrukturalnej

Alfred Marshall opisywał korzyści z koncentracji przedsiębiorstw poprzez wyspecjalizowany rynek pracy, lokalny obieg wiedzy i rozwój dostawców. Nowa geografia ekonomiczna uzupełniła ten obraz o rolę rosnących korzyści skali, koszty transportu oraz efekty rynkowe. Port singapurski stał się środowiskiem, w którym wszystkie te mechanizmy współdziałały jednocześnie: armator przyciągał dostawcę węgla, co z kolei zwiększało atrakcyjność miejsca dla kolejnych armatorów; wzrost liczby statków uzasadniał budowę doku, a ten przyciągał kapitał i mechaników, podczas gdy większy ruch wspierał rozwój bankowości i ubezpieczeń. Efektem nie była jedynie suma przedsiębiorstw, ale ekosystem, którego poszczególne części zwiększały nawzajem swoją produktywność.

Paul Pierson w politologii opisywał zależność od ścieżki poprzez mechanizm increasing returns: wcześniejsze decyzje zwiększają korzyści z podtrzymywania określonego rozwiązania, a sekwencja zdarzeń i moment ich wystąpienia mogą mieć długotrwałe konsekwencje. Historię Singapuru można interpretować właśnie w ten sposób. Temasek nie „determinował” portu Rafflesa, a wolny port nie determinował powstania Keppel Harbour.

Kolejne rozwiązania zwiększały jednak prawdopodobieństwo następnych, ponieważ tworzyły wiedzę, reputację, kapitał i infrastrukturę oraz skupiska ludzi, których wykorzystanie było tańsze niż budowanie wszystkiego od nowa w innym miejscu. Koncepcja zależności od ścieżki pozwala uniknąć dwóch przeciwstawnych błędów: determinizmu geograficznego, według którego sukces był nieuchronny, oraz teorii „wielkiego człowieka”, sugerującej, że Raffles stworzył go jedną decyzją. Historia instytucjonalna proponuje rozwiązanie pośrednie. Choć istniało wiele możliwych

trajektorii, wcześniejsze działania zmieniały koszt kolejnych wyborów. W pewnych momentach pojawiały się critical junctures: polityczne załamanie Johor, europejskie wojny, rok 1819, traktat z 1824 roku, nadejście pary, otwarcie Kanału Sueskiego czy telegraf. Każdy taki moment otwierał kilka możliwości, z których wybrana zaczynała później generować własne efekty wzmacniające.

W tym miejscu ekonomia instytucjonalna spotyka się z politologią państwa. Michael Mann zaproponował rozróżnienie między despotyczną siłą elit a infrastructural power – zdolnością państwa do faktycznego wdrażania decyzji i organizowania relacji społecznych na swoim terytorium. Rozwój Singapuru można zatem czytać jako historię stopniowego wzrostu właśnie tej drugiej zdolności.

W 1819 roku brytyjska władza była ograniczona, aparat niewielki, a system prawny prowizoryczny. Kilkadziesiąt lat później administracja mierzyła już przestrzeń, budowała latarnie, regulowała port i organizowała komunikację, utrzymując policję, sądy oraz coraz gęstszą infrastrukturę. Władza infrastrukturalna działa inaczej niż czysta przemoc. Fort może wymusić podporządkowanie, ale mapa, latarnia, regulacje portowe i wiarygodny rejestr własności zwiększają zdolność społeczeństwa do działania. Jest to jedna z najważniejszych dwuznaczności nowoczesnego państwa. Ta sama infrastruktura, która umożliwia administracji kontrolowanie ruchu, pomaga przedsiębiorcy bezpiecznie prowadzić interesy. Telegraf może służyć imperium do komunikacji politycznej, a kupcowi do ustalenia ceny; hydrografia zwiększa zdolność operacyjną Royal Navy, ale równocześnie zmniejsza ryzyko statku prywatnego.

Michel Foucault interpretowałby tę ewolucję jako rozwój rządzenia poprzez produkcję wiedzy i regulację populacji, przestrzeni oraz przepływów. Nowoczesne państwo nie musi jedynie zakazywać – ono mierzy, klasyfikuje, planuje, rejestruje i standaryzuje. James C. Scott zwrócił uwagę na potrzebę uczynienia społeczeństwa i przestrzeni „czytelnymi” dla aparatu państwowego. W Singapurze mapa, plan ulic, klasyfikacja ludności, wyznaczanie dzielnic, pomiary hydrograficzne i przepisy portowe były właśnie narzędziami zwiększania tej administracyjnej czytelności. Nie oznacza to jednak, że cały porządek emanował z jednego centrum.

Policentryczne zarządzanie jako system wykorzystania rozproszonej wiedzy

W tym miejscu użyteczna staje się teoria policentrycznego zarządzania Elinor Ostrom. Jej prace kwestionowały dychotomię między centralnym państwem a czystym rynkiem, wykazując, że złożone systemy mogą być zarządzane przez wiele nakładających się ośrodków reguł i współpracy.

Dziewiętnastowieczny Singapur był pod wieloma względami policentryczny: kolonialna administracja dysponowała formalną władzą, lecz wspólnoty diaspor regulowały sprawy wewnętrzne, stowarzyszenia zarządzały pomocą i reputacją, agency houses organizowały finansowanie, armatorzy wypracowywali własne praktyki, a przywódcy wspólnot pełnili funkcję pośredników. Takie rozproszenie bywa efektywne, gdyż różne problemy wymagają różnej skali zarządzania. Administracja portowa nadaje się do regulowania ruchu statków, ale nie musi najlepiej rozstrzygać drobnych kwestii rodzinnych czy wspólnotowych. Sieć kupiecka potrafi skutecznie sankcjonować niewypłacalnego członka, mimo braku formalnego sądu, a agency house oceni ryzyko kredytowe kupca trafniej niż odległy urząd kolonialny. Policentryczność staje się zatem sposobem dopasowania instytucji do rodzaju posiadanych informacji. Można tu dostrzec dalekie podobieństwo do Hayekowskiego problemu rozproszonej wiedzy.

Żadna administracja nie była w stanie posiąść pełnej informacji o cenach w Kantonie, możliwościach żeglugi Bugisów, reputacji lokalnego chińskiego kupca, sytuacji w Bombaju czy ryzyku pogodowym na wszystkich trasach. System gospodarczy funkcjonował właśnie dlatego, że wiedza pozostawała rozproszona pomiędzy uczestników. Port nie musiał jej centralizować; musiał jedynie zapewnić instytucje, dzięki którym rozproszona wiedza mogła zostać wykorzystana w działaniu. To ogranicza czysto centralistyczne interpretacje sukcesu Singapuru. Administracja kolonialna miała znaczenie, lecz nie mogła zadekretować powstania sieci Hokkien ani odgórnie stworzyć kompetencji Bugisów.

Państwo dostarczało ramy; społeczeństwo zaś wiedzę i relacje. Sprawność systemu rodziła się na styku hierarchii, rynku i sieci. Z perspektywy ekonomii dóbr publicznych port zawierał elementy infrastruktury, których korzyści trudno ograniczyć do jednego płacącego użytkownika. Bezpieczniejszy tor wodny, latarnia, informacje hydrograficzne, porządek publiczny czy część infrastruktury prawnej zwiększały bezpieczeństwo wielu podmiotów jednocześnie. Rodzi to klasyczny problem finansowania dóbr wspólnych: jeśli każdy korzysta, lecz wolałby, aby koszt poniósł ktoś inny, niezbędne stają się podatki, opłaty, państwo lub inne mechanizmy koordynacji. Status free port nigdy nie oznaczał zatem gospodarki wolnej od problemu finansowania infrastruktury.

Port posiadał cechy dobra klubowego i dobra publicznego równocześnie. Niektóre zasoby – dok, magazyn, kredyt – można sprzedać konkretnej jednostce. Inne, jak bezpieczeństwo szlaku czy reputacja portu, rozlewają korzyść szerzej. Nowoczesny węzeł handlowy powstaje z kombinacji usług prywatnych i infrastruktury zbiorowej. Spór o granice państwa i rynku jest przez to mniej użyteczny niż analiza konkretnych funkcji i sposobu ich finansowania. Ekonomia polityczna prowadzi nas dalej.

Singapur jako asymetryczny węzeł bramowy systemu-świata

Singapur nie powstawał w neutralnej przestrzeni międzynarodowej, lecz wewnątrz struktury imperium. Perspektywa systemu-świata Wallersteina pozwala dostrzec zależności między centrami kapitału, obszarami dostarczającymi surowców a strefami pośrednimi, które organizują przepływy. W tym ujęciu gospodarka światowa jest zintegrowanym systemem nierównych relacji między centrum, półperyferiami i peryferiami. Przypadek Singapuru komplikuje jednak ten prosty schemat: choć nie był on głównym ośrodkiem produkcji przemysłowej, przechwytywał coraz większą część wartości dzięki swojej funkcji pośredniczącej. Można go określić jako gateway, czyli węzeł bramowy, który organizuje dostęp rdzenia kapitalistycznego do rozproszonych gospodarek regionalnych, a jednocześnie zapewnia tym gospodarkom dostęp do kapitału, rynków i technologii systemu globalnego. Taka pozycja nie jest neutralna; węzeł może czerpać rentę z pośrednictwa, przenosząc jednocześnie presję globalnej gospodarki na obszary dostarczające surowców i siły roboczej.

Zależność ta pozwala powiązać sukces Singapuru z krytycznymi teoriami kolonializmu. Choć wolny port sprzyjał swobodniejszemu handlowi, szerszy system, w którym funkcjonował, opierał się na przymusowych relacjach kolonialnych, handlu opium, nierównych traktatach, eksploatacji pracy i wojnach imperialnych. Globalizacja nie jest więc procesem czystej dobrowolnej współpracy; historycznie splata ona wymianę z siłą i asymetrią. Istotną korektę wprowadza tu Karl Polanyi, wskazując, że gospodarka rynkowa nie jest naturalnym stanem społeczeństwa. Rynki są osadzone w instytucjach, a próby podporządkowania pracy, ziemi i pieniądza czystej logice towarowej generują opór społeczny. Singapur obrazuje tę dwoistość: port stwarzał ogromną przestrzeń wymiany, lecz nie funkcjonował w próżni, poza polityką, rodziną, religią czy wspólnotą. Rynek nie eliminował instytucji społecznych, lecz częściowo je wykorzystywał i reorganizował. Z kolei marksistowska analiza kapitału uwypukla rozdział między właścicielem statku, kupcem, kredytodawcą a pracownikiem portowym. Wzrost ogólnej produktywności systemu nie oznaczał równomiernego podziału nadwyżki (surplusu). Można zatem uznać, że Singapur zwiększał efektywność wymiany, a jednocześnie pytać, kto czerpał z tej efektywności największe korzyści.

Te dwa pytania należą do różnych poziomów analizy i nie powinny się wzajemnie znosić. Pierre Bourdieu pozwala ująć ten mechanizm szerzej poprzez koncepcję konwersji różnych form kapitału. Kapitał ekonomiczny może finansować edukację potomków, stając się kapitałem kulturowym; prestiż wspólnotowy może przekształcać się w kapitał społeczny, a pozycja lidera organizacji może otwierać drzwi do administracji kolonialnej, stając się kapitałem politycznym. Singapurskie elity

kupieckie operowały właśnie w przestrzeni takich konwersji: bogactwo pozwalało fundować świątynie, szkoły i organizacje charytatywne, co z kolei budowało prestiż i wpływ, a ten ponownie wzmacniał ich pozycję gospodarczą.

Instytucjonalizacja zaufania i funkcjonalna rola obcego w sieciach przepływów

Max Weber zwróciłby tu uwagę na problem legitymizacji i racjonalizacji. Rozwój kapitalizmu wymaga bowiem nie tylko kapitału, ale przede wszystkim przewidywalnych procedur. Biurokracja, formalne prawo, dokumenty handlowe, standaryzacja miar czy rachunkowość redukują zależność transakcji od arbitralnej decyzji jednostki. Port zyskuje na nowoczesności nie wtedy, gdy znika osobiste zaufanie, lecz gdy coraz więcej operacji może zostać przeprowadzonych między całkowitymi nieznajomymi. Georg Simmel, analizując figurę obcego i społeczną funkcję pieniądza, dostarcza języka szczególnie trafnego dla miasta portowego. Obcy bywa bowiem idealnym pośrednikiem właśnie dlatego, że nie jest w pełni uwiązany do jednej lokalnej struktury. Kupiec-migrant posiada relacje w miejscu zamieszkania, lecz utrzymuje jednocześnie więzi z odległymi partnerami.

Ta częściowa zewnętrzność staje się zasobem. Port światowy wymaga w istocie ogromnej liczby takich "obcych kompetentnych": ludzi zdolnych funkcjonować pomiędzy systemami. Tłumacz, broker, kupiec diasporyczny, kapitan, agent, bankier i konsul łączy ich wspólna cecha: czerpią wartość z przekraczania granicy. Granica języka, prawa, religii czy geografii nie jest dla nich jedynie przeszkodą; stanowi ona źródło popytu na ich kompetencje. Durkheimowska teoria solidarności organicznej wskazuje z kolei, że spójność złożonego społeczeństwa może wynikać z podziału pracy, a nie z podobieństwa jego członków.

W Singapurze ta zależność była wyjątkowo widoczna. Port nie potrzebował kulturowej jednorodności, by funkcjonować jako system; potrzebował wzajemnej specjalizacji. Armator polegał na pracowniku portowym, kupiec na brokerze, broker na informacji, statek na pilocie, agency house na lokalnym partnerze, a państwo na podatniku — i każdy z nich był zależny od infrastruktury.

Solidarność organiczna nie oznacza jednak harmonii. Zależność może współistnieć z konfliktem klasowym, nierównością i nieufnością. Jest to kluczowe dla naszej metafory "cywilizacji współpracy": współpraca nie jest tu cnotą psychologiczną jednostek, lecz właściwością systemu zmuszającego wyspecjalizowanych uczestników do uwzględniania cudzej obecności. W

kulturoznawstwie użyteczna staje się kategoria contact zone, kojarzona z Mary Louise Pratt: przestrzeni, w której spotykają się grupy ukształtowane przez odmienne historie i nierówne relacje władzy. Port kolonialny jest niemal idealnym przykładem takiej strefy kontaktu. Nie ma w nim miejsca na czyste spotkanie dwóch odrębnych kultur; pojawiają się negocjacje, zapożyczenia, konflikty, tłumaczenia, imitacje i formy hybrydowe. Fernando Ortiz opisywał podobne procesy pojęciem transkulturacji: kontakt nie polega wyłącznie na biernej akulturacji jednej grupy do drugiej, lecz jest złożonym procesem utraty, przejęcia i tworzenia nowych form.

Singapur stanowił środowisko szczególnie sprzyjające takim przekształceniom. Peranakan, Jawi Peranakan, Eurazjaci, mieszane języki kupieckie, kuchnia portowa i hybrydowe praktyki biznesowe to przejawy świata, w którym kultura przemieszcza się wraz z ludźmi i towarem. Homi Bhabha pisał o kulturowej hybrydowości i "trzeciej przestrzeni", w której znaczenia nie należą już całkowicie do żadnej z kultur źródłowych. W odniesieniu do historii portu teoria ta wymaga ostrożności, aby nie zamienić realnych nierówności kolonialnych w estetyczną opowieść o pięknie mieszania. Jej wartość polega jednak na uchwyceniu faktu, że długotrwały kontakt nie tylko zestawia odmienności obok siebie — on produkuje formy nowe.

Arjun Appadurai proponował natomiast ujęcie globalizacji jako splotu wielu nakładających się przepływów: ludzi, technologii, kapitału, obrazów i idei. Dla Singapuru to niezwykle użyteczna perspektywa, gdyż port nigdy nie był wyłącznie węzłem transportu towarów. Statek przewoził równocześnie migrantów, praktyki religijne, informacje polityczne, technologie, języki i wzorce konsumpcji. Cargo było tylko najbardziej widzialnym elementem większego pakietu przepływów. Z tego powodu każdy wzrost mobilności gospodarczej niosł za sobą skutek kulturowy. Więcej połączeń z Chinami oznaczało nie tylko więcej porcelany i tekstyliów, ale także napływ ludzi, stowarzyszeń, świątyń i nowych informacji. Intensyfikacja relacji z Indiami zwiększała nie tylko dostawy bawełny czy kapitału, lecz także przepływ języków, wierzeń i form organizacyjnych. Żegluga była zatem medium globalizacji kulturowej na długo przed erą komunikacji elektronicznej. Manuel Castells nazwał późną nowoczesność "społeczeństwem sieci", w którym pozycja w strukturze przepływów bywa ważniejsza od posiadania rozległego terytorium.

Ta intuicja trafnie opisuje Singapur również w perspektywie historycznej. Wyspa jest niewielka, lecz jej znaczenie wynika z centralności. W logice sieci wielkość obszaru i skala funkcji nie muszą się pokrywać. Prowadzi to do paradoksu rozwiniętego w teorii global city Saskii Sassen: globalizacja rozprasza produkcję na ogromne odległości, ale właśnie to rozproszenie zwiększa zapotrzebowanie na miejsca koncentracji zaawansowanych funkcji koordynacyjnych, finansowych, prawnych i informacyjnych. Im bardziej gospodarka staje się globalna, tym bardziej potrzebuje lokalnych centrów zdolnych nią zarządzać.

Jest to pozornie sprzeczne z intuicją — skoro komunikacja przyspiesza, przestrzeń powinna tracić na znaczeniu. W praktyce jednak wzrost liczby relacji zwiększa złożoność koordynacji. Dlatego globalizacja może jednocześnie redukować dystans i wzmacniać rolę węzłów. Singapur jest historycznym przykładem tej dialektyki, przejawiającym się na długo przed pełną formacją współczesnego global city. Z perspektywy teorii informacji port można traktować jako urządzenie redukujące entropię gospodarczą.

Instytucjonalizacja zaufania jako fundament globalnej wymiany

Świat handlu jest przepełniony niepewnością: nie wiadomo, kto faktycznie posiada towar, jaka będzie cena, czy statek dopłynie do celu, czy partner ureguluje należność, czy zmieni się prawo lub czy przejście pozostanie bezpieczne. Instytucje portowe redukują ten chaos za pomocą informacji, reputacji, standardów, harmonogramów oraz sformalizowanych procedur.

Takie podejście koresponduje z teorią Niklasa Luhmanna. Złożone społeczeństwo nie mogłoby funkcjonować, gdyby każdy podmiot musiał samodzielnie weryfikować każdy element rzeczywistości; to właśnie zaufanie redukuje tę złożoność. Kupiec ufa dokumentowi przewozowemu, kapitan mapie, inwestor agency house, statek sygnałowi latarni, a klient reputacji banku. Nowoczesna gospodarka opiera się zatem nie tyle na zaniku zaufania, ile na przesunięciu części zaufania od osób ku systemom. W Singapurze można zaobserwować ewolucję od zaufania przede wszystkim osobistego i wspólnotowego w stronę zaufania instytucjonalnego, przy czym to pierwsze nie zanikło całkowicie. O ile wczesny kupiec polegał na krewnych i diasporze, o tyle późniejszy przedsiębiorca mógł coraz częściej korzystać z usług banku, ubezpieczyciela, sądu czy profesjonalnego audytu informacji. Rozwój gospodarczy zwiększał tym samym liczbę potencjalnych partnerów poza obrębem własnej wspólnoty.

Społeczeństwo oparte wyłącznie na relacjach osobistych może działać efektywnie wewnątrz małej grupy, lecz jego skala pozostaje ograniczona. Instytucja zdolna wygenerować minimalne zaufanie pomiędzy obcymi ludźmi umożliwia wymianę o znacznie większym zasięgu. Port światowy jest właśnie miejscem produkcji takiego zaufania minimalnego. Francis Fukuyama łączył zaufanie społeczne z możliwością tworzenia dużych organizacji gospodarczych, choć jego szerokie typologie kulturowe wymagają ostrożności. Historia Singapuru sugeruje bardziej złożoną interpretację: nie musi istnieć jednolita kultura wysokiego zaufania, jeśli społeczeństwo potrafi zestawić różne reżimy zaufania. Wewnątrz wspólnoty decyduje reputacja rodzinna; pomiędzy wspólnotami działa broker;

w wielkiej transakcji wiążący jest formalny kontrakt; na poziomie infrastruktury dominuje zaufanie do państwa i techniki.

Równie istotna jest teoria principal-agent. Armator nie może stale nadzorować kapitana znajdującego się na drugim końcu Azji, inwestor nie zna wszystkich decyzji agenta, a firma w Londynie nie jest w stanie bezpośrednio kontrolować każdego pracownika w Singapurze. Powstaje problem asymetrii informacji pomiędzy zleceniodawcą a wykonawcą. Odpowiedzią na ten problem agencyjny stały się kontrakty, udziały w zyskach, rachunkowość, agency houses oraz późniejsze systemy audytu. Mechanizmy inwestowania kapitału w wyprawy morskie, a później rozwinięty Country Trade, można interpretować jako historyczne rozwiązania kwestii powierzenia aktywów człowiekowi znikającemu na miesiące poza zasięgiem bezpośredniego nadzoru. Historia finansowania handlu morskiego jest w dużej mierze historią tworzenia instrumentów pozwalających współpracować ludziom, którzy nie mogą się wzajemnie stale kontrolować.

Stabilność instytucjonalna jako gwarant inwestycji długoterminowych

Teoria gier wprowadza do tego mechanizm powtarzalności. Gdy strony wiedzą, że spotkają się tylko raz, pokusa oportunizmu rośnie. Jeśli jednak port skupia tych samych przedsiębiorców przez lata, perspektywa przyszłych relacji znacząco podnosi koszt oszustwa. Reputacja staje się wówczas zabezpieczeniem, a sankcja społeczna zyskuje wymiar ekonomiczny. Analiza powtarzanej gry pozwala zrozumieć, dlaczego sama stabilność portu jest aktywem. Port niestabilny politycznie zmusza uczestników do maksymalizowania korzyści krótkookresowych; natomiast taki, którego dalsze istnienie jest wysoce prawdopodobne, zachęca do inwestycji w reputację, magazyny, doki oraz relacje z partnerami i lokalną społecznością. Stabilność wydłuża horyzont decyzyjny. Zatem jednym z najcenniejszych produktów administracji jest przyszłość, którą uczestnicy rynku uznają za wystarczająco prawdopodobną, aby opłacało się w nią inwestować. Nowa ekonomia instytucjonalna opisuje ten problem pojęciem credible commitment. Władza może obiecywać bezpieczeństwo własności, lecz inwestor podejmie decyzję dopiero wtedy, gdy będzie miał powód sądzić, że reguły nie zostaną zmienione po zainwestowaniu kapitału.

Wielki godown, dok czy flota nie podlegają łatwej relokacji. Są aktywami związanymi z miejscem, a przez to narażonymi na polityczny oportunizm. Przewaga portu rośnie zatem wraz ze wzrostem wiarygodności zobowiązań instytucjonalnych, gwarantujących, że przedsiębiorcy nie zostaną arbitralnie pozbawieni korzyści z inwestycji. Pozwala to inaczej ocenić rolę prawa: nie jest ono jedynie narzędziem rozwiązywania istniejących konfliktów, lecz kształtuje decyzje jeszcze przed ich

wystąpieniem. Jeśli strony ufają, że umowa zostanie wyegzekwowana, chętniej zawierają transakcje długoterminowe i o większej wartości. Formalizacja prawa zwiększa zatem zasięg współpracy między nieznajomymi.

W politologii przypadek Singapuru można rozpatrywać przez pryzmat teorii państwa handlowego. Małe państwo lub port pozbawiony dużego rynku wewnętrznego musi budować bezpieczeństwo ekonomiczne poprzez intensyfikację relacji zewnętrznych. Jego racjonalność strategiczna różni się od logiki wielkiego imperium kontynentalnego. Otwartość nie jest tu wyłącznie ideologią gospodarczą, lecz warunkiem reprodukcji systemu. Jednocześnie zależność od zewnętrznych przepływów generuje szczególną podatność: kryzys handlu światowego, wojna na szlaku, blokada cieśniny czy zmiana technologiczna omijająca port mogą uderzyć znacznie silniej niż w gospodarkę samowystarczalną.

Sukces oparty na otwartości wymusza zatem ciągłą adaptację. Odporność Singapuru nie polega na izolacji, lecz na zdolności do szybkiego przeorganizowania relacji ze światem. Współczesna teoria odporności systemów określa tę cechę jako adaptive capacity. System odporny nie musi powracać do stanu pierwotnego po zakłóceniu; może zmienić strukturę, aby zachować funkcję. To właśnie mechanizm widoczny w historii Singapuru: zmieniają się statki, centra polityczne, technologie komunikacji i układy imperialne, lecz funkcja pośrednictwa zostaje utrzymana.

Z tego względu ciągłość Singapuru jest ciągłością funkcjonalną bardziej niż materialną. Temasek, Kallang, port Rafflesa i Keppel Harbour nie są tą samą instytucją pod względem organizacyjnym. Łączy je jednak powracający problem: jak skoordynować ruch pomiędzy Morzem Południowochińskim, Archipelagiem a Oceanem Indyjskim.

W socjologii organizacji można mówić o izomorfizmie funkcjonalnym: różne struktury mogą realizować podobną funkcję, dostosowując formę do nowych warunków. Port Temasek organizował wymianę ceramiki i dóbr regionalnych; port XIX-wieczny obsługiwał parowce, banki i telegramy; współczesny hub kontenerowy opiera się na całkowicie innych technologiach.

Singapur jako system interfejsów zarządzający różnorodnością

Logika koordynacji pozostaje jednak rozpoznawalna. Ta trwałość tłumaczy, dlaczego metafora biologicznej adaptacji jest użyteczna tylko pod warunkiem zachowania ostrożności. Instytucje nie ewoluują bez intencji; ludzie podejmują decyzje, inwestują, protestują i zmieniają prawo. Jednocześnie selekcja rynkowa oraz geopolityczna sprawia, że rozwiązania przestają istnieć, gdy nie

odpowiadają już otoczeniu. Port, który nie może obsłużyć nowego typu statku, traci ruch. Firma, która ignoruje nowe kanały komunikacji, traci przewagę informacyjną. Instytucja musi się uczyć albo ustąpić miejsca.

Można zatem potraktować Singapur jako system społecznego uczenia się. North podkreślał znaczenie kumulatywnego procesu nauki i przekazywania modeli poznawczych poprzez kulturę i instytucje. Kolejne generacje uczestników portu nie zaczynały od zera; dziedziczyły mapy, prawo, reputację miasta, relacje handlowe, praktyki rachunkowe, infrastrukturę oraz pamięć wcześniejszych sukcesów i katastrof. Kulturowa pamięć jest zatem zasobem gospodarczym.

Reputacja Singapuru jako miejsca otwartego na handel sprawia, że kolejny kupiec bierze go pod uwagę. Długotrwała obecność społeczności diasporicznych daje następnemu migrantowi punkt zaczepienia. Historia przestaje być tylko przeszłością; staje się komponentem aktualnych kosztów decyzji. Z kolei teoria globalnych miast Sassen pomaga uchwycić finalny paradoks: rozwój komunikacji nie prowadzi automatycznie do „śmierci miejsca". Rozproszenie działalności może wręcz zwiększać potrzebę koncentracji funkcji sterujących i specjalistycznych usług. Obserwowaliśmy to już w XIX wieku. Telegraf umożliwiał komunikację na odległość, ale jednocześnie podnosił wartość miejsc posiadających agency houses zdolne szybko reagować na telegramy. Parowiec zwiększał zasięg statku, lecz potęgował znaczenie portów z węglem, dokami i serwisem. Technologia nie kasuje zatem geografii. Przepisuje jej hierarchię. Lokalizacje nie są już cenne z tych samych powodów co dawniej, lecz nadal mogą zachować wartość, jeśli ich instytucje potrafią wykorzystać nowy reżim technologiczny. W tym miejscu można sformułować najbardziej interdyscyplinarną definicję Singapuru.

Z perspektywy ekonomii jest on mechanizmem redukcji kosztów transakcyjnych i wykorzystania korzyści aglomeracji. Z perspektywy socjologii – gęstą siecią relacji, reputacji, specjalizacji i brokerów przekraczających structural holes. Z perspektywy politologii stanowi przestrzeń rosnącej władzy infrastrukturalnej państwa, policentrycznego zarządzania i budowy wiarygodnych reguł. Z perspektywy kulturoznawstwa jest strefą kontaktu, translacji i transkulturacji. Z perspektywy geografii ekonomicznej pełni rolę gatewaya, którego wartość zależy od topologii globalnej sieci. Z perspektywy teorii systemów jest układem adaptacyjnym podtrzymującym funkcję poprzez zmianę formy.

Tak rozumiany port nie jest miejscem „między cywilizacjami" w sensie pustej strefy przejściowej, lecz aktywną instytucją międzycywilizacyjną. Nie tylko pozwala kulturom przepływać obok siebie, ale tworzy procedury umożliwiające im wzajemną użyteczność. To właśnie odróżnia węzeł od zwykłego skrzyżowania. Na skrzyżowaniu drogi się przecinają. W węźle przepływy są przeorganizowywane. Singapur przechowuje, dzieli, agreguje, kredytuje, tłumaczy, ubezpiecza,

naprawia, informuje, rozstrzyga i wysyła dalej. Dodaje do ruchu własną warstwę organizacyjną. Jego podstawowym „towarem” jest więc coraz wyraźniej koordynacja.

Koordynacja posiada wartość, ponieważ ludzie nie dysponują pełną informacją, nie mówią jednym językiem, nie stosują jednego prawa, nie podróżują tymi samymi statkami i nie posiadają identycznych zasobów. Gdyby świat był jednorodny i pozbawiony kosztów transakcyjnych, znaczenie Singapuru jako pośrednika byłoby znacznie mniejsze. Port staje się potrzebny właśnie dlatego, że świat jest podzielony. Można tę tezę odwrócić: różnorodność świata, zwykle traktowana jako źródło kosztów, była jednocześnie źródłem wartości Singapuru. Im bardziej odmienne były systemy, które trzeba było połączyć, tym większa stawała się potencjalna renta z dobrego pośrednictwa.

Singapur zarabiał na różnicy – cen, czasu, informacji, języka, prawa i kultury – pod warunkiem, że potrafił uczynić tę różnicę transakcyjnie obsługiwalną. „Cywilizacja współpracy” nie jest zatem przeciwieństwem różnicy, lecz technologią jej produktywnego utrzymywania. System nie wymaga, aby wszyscy stali się podobni; wymaga jedynie istnienia wystarczająco dobrych interfejsów. Pojęcie interfejsu pozwala połączyć nauki społeczne z teorią systemów. Pieniądz jest interfejsem między różnymi towarami. Prawo jest interfejsem między odmiennymi interesami. Broker jest interfejsem między sieciami. Port jest interfejsem między systemami transportu. Tłumacz jest interfejsem między językami. Agency house jest interfejsem między lokalnym handlem i globalnym kapitałem. Telegraf jest interfejsem między przestrzeniami informacji. Singapur staje się systemem interfejsów.

Współpraca funkcjonalna jako fundament wspólnoty politycznej

Dopiero w tym świetle można w pełni zrozumieć metaforę "panny młodej cywilizacji współpracy". Nie sugeruje ona, że historia Singapuru była kroniką pokojowego braterstwa. Przeciwnie: pełna była kolonialnej przemocy, nierówności, konfliktów i opium, walki o monopole, katastrof oraz przymusu. Metafora ta opisuje jednak inną właściwość: fakt, że Singapur zyskiwał największą wartość wtedy, gdy podmioty o sprzecznych interesach uznawały, że mimo wszystko opłaca się spotkać właśnie tam.

Jest to być może jedna z fundamentalnych reguł cywilizacji handlowej. Współpraca nie wymaga uprzedniej wspólnoty moralnej; może ją wręcz poprzedzać. Ludzie potrafią najpierw nauczyć się

wymiany dóbr, respektowania procedur, dotrzymywania kontraktów i współdzielenia infrastruktury, a dopiero znacznie później budować wspólną tożsamość polityczną.

Historia Singapuru jest zatem historią powstawania porządku społecznego od strony praktyki. Przez długi czas port integrował mieszkańców przede wszystkim poprzez wzajemną zależność funkcjonalną. To nie wspólna pamięć narodowa stworzyła rynek, lecz rynek, miasto i instytucje wykreowały materialne warunki, na których taka wspólnota mogła z czasem zostać zbudowana.

W tym miejscu dochodzimy do granicy między historią portu a teorią państwa. Jeśli społeczeństwo jest początkowo integrowane przez handel, diasporę, infrastrukturę i funkcjonalny podział pracy, pojawia się pytanie: jak z takiej mozaiki może wyłonić się wspólnota polityczna zdolna postrzegać siebie jako jedność? Pytanie to prowadzi nas od entrepôt ku nowoczesnemu Singapurowi – od sieci kupieckiej do państwa, od mieszkańca portu do obywatela, od pluralizmu wspólnot ku instytucjonalnej konstrukcji wspólnego losu. Kolejny etap analizy powinien zatem zbadać przejście od miasta pośredników do państwa zdolnego organizować wspólnotę polityczną. Pozwoli to zintegrować koncepcje narodu i państwa w ujęciu Webera, Durkheima, Benedicta Andersona czy Tilly'ego, a także teorie państwa rozwojowego, kapitału ludzkiego, bezpieczeństwa małych państw oraz kultury instytucjonalnej.

Dopiero wtedy zobaczymy, jak historyczna kompetencja koordynowania cudzych przepływów mogła zostać przekształcona w kompetencję koordynowania własnego społeczeństwa. Od portu do państwa: jak węzeł przepływów zaczął produkować obywatela, rozwój i wspólnotę polityczną.

Przejście od kolonialnego entrepôt do niepodległego Singapuru nie powinno być interpretowane jako porzucenie wcześniejszej logiki rozwojowej, lecz jako jej zasadnicze rozszerzenie. Port przez stulecia uczył się koordynować ludzi, towary, informacje i kapitały pochodzące z odmiennych systemów. Państwo powstałe w 1965 roku stanęło przed pytaniem analogicznym, choć trudniejszym: jak tę samą kompetencję koordynacyjną zastosować do własnego społeczeństwa, które przestało być wyłącznie populacją portową, a miało stać się wspólnotą obywateli. Kwa Chong Guan ukazał nam Singapur jako punkt zbieżności europejskiego kapitału agencyjnego, chińskiego handlu hurtowego oraz regionalnej mobilności Bugisów, wspartych starszymi warstwami wiedzy morskiej i pośrednictwa.

Państwowość jako rozszerzenie infrastrukturalnej mocy administracji

Po 1965 roku problem zmienił skalę: należało nie tylko obsługiwać światowe przepływy, ale zbudować instytucje zdolne wytwarzać własne bezpieczeństwo, zatrudnienie, mieszkania, edukację, legitymizację i minimum solidarności społecznej. Sama geneza niepodległości pokazuje, dlaczego pojęcie „budowy państwa" należy stosować ostrożnie. Nowsze materiały archiwalne z projektu The Albatross File komplikują utrwaloną narrację, według której Singapur został po prostu jednostronnie „wyrzucony" z Malezji. Dokumenty i rekonstrukcje negocjacji wskazują, że w 1965 roku zarówno część kierownictwa malezyjskiego, jak i singapurskiego uznała, iż dalsze pozostawanie w jednej federacji generuje trudne do opanowania koszty polityczne, gospodarcze i międzykomunalne. Goh Keng Swee prowadził z Tun Abdul Razakiem tajne rozmowy dotyczące warunków rozdzielenia, podczas gdy Tunku Abdul Rahman również rozważał separację jako rozwiązanie pogłębiającego się konfliktu. Niepodległość 9 sierpnia 1965 roku była więc rezultatem skomplikowanego procesu negocjacyjnego, a nie prostego jednostronnego aktu. To rozróżnienie ma kluczowe znaczenie dla teorii państwa.

Singapur nie powstał w wyniku klasycznej wojny wyzwoleńczej ani długiego procesu konsolidacji wielkiego terytorium. Był miastem portowym z rozwiniętą administracją i infrastrukturą, które w bardzo krótkim czasie musiało przejąć pełen zestaw funkcji suwerennego państwa. 22 grudnia 1965 roku przyjęto rozwiązania konstytucyjne dostosowujące wcześniejszą strukturę do nowej suwerenności, określając między innymi kompetencje władz, obywatelstwo i podstawowe wolności oraz zachowując szczególne gwarancje ochrony mniejszości. Państwowość nie była zatem tworzeniem administracji z niczego, lecz szybkim rozszerzeniem jej zakresu odpowiedzialności. W rozumieniu Webera nowoczesne państwo charakteryzuje roszczenie do legitymowanego monopolu stosowania przemocy na określonym terytorium oraz rozwój racjonalno-biurokratycznej administracji. Przypadek Singapuru pokazuje jednak, że sam monopol przemocy nie wyjaśnia sprawności państwa. Ważniejsza dla codziennego życia obywatela jest zdolność do budowania szkół, mieszkań, dróg, zakładów przemysłowych, systemów kanalizacyjnych i instytucji finansowych oraz administracji zdolnej egzekwować decyzje. To właśnie to, co Michael Mann określał później mianem infrastructural power: zdolności instytucji publicznych do przenikania społeczeństwa i realizowania decyzji poprzez infrastrukturę organizacyjną, a nie tylko przymus.

Logika portu jako fundament państwa rozwojowego

Singapur stanowi pod tym względem szczególnie interesujący przypadek, gdyż wcześniejsze doświadczenie portowe sprzyjało myśleniu funkcjonalnemu. Port ocenia się przez pryzmat konkretów: czy statek został obsłużony, towar przeładowany, kredyt udzielony, a ryzyko ograniczone. Analogicznie można oceniać państwo rozwojowe poprzez jego zdolność wykonawczą: czy buduje wystarczającą liczbę mieszkań, tworzy miejsca pracy, szkoli kadrę, przyciąga inwestycje i stabilizuje infrastrukturę niezbędną gospodarce.

Pomiędzy kulturą portową a administracyjną istnieje zatem potencjalna ciągłość epistemologiczna: obie premiują koordynację, pomiar, logistykę i redukcję tarcia. Nie oznacza to oczywiście, że państwo po prostu „odziedziczyło" cechy dawnego portu – byłoby to kolejnym teleologicznym skrótem. Można natomiast postawić ostrożniejszą hipotezę instytucjonalną: w mieście, którego długotrwała przewaga zależała od przewidywalności procedur, szybkości obsługi, dostępu do informacji i zdolności adaptacji do zmian zewnętrznych, polityka po uzyskaniu niepodległości również silnie orientowała się na zdolność wykonawczą państwa. Tę ciągłość należy traktować jako interpretację, a nie prosty związek przyczynowy.

W tym miejscu przydatna staje się teoria państwa rozwojowego. Chalmers Johnson użył tego pojęcia w analizie powojennej Japonii, wskazując na administrację zdolną świadomie kształtować kierunki przemian gospodarczych, zamiast ograniczać się do klasycznie liberalnej roli strażnika rynku. Późniejsze analizy Azji Wschodniej podkreślały kombinację planowania strategicznego, wysokiej jakości biurokracji, selektywnej interwencji, inwestycji w kapitał ludzki i orientacji eksportowej. Singapur wypracował jednak własną odmianę tego modelu.

Nie dysponując wielkim rynkiem krajowym, nie mógł budować industrializacji w oparciu o zastępowanie importu produkcją dla własnej populacji; od początku był znacznie bardziej zależny od kapitału i rynków zagranicznych. Economic Development Board utworzono już w 1961 roku, jeszcze przed pełną niepodległością, aby prowadzić industrializację i zmniejszać zależność od tradycyjnego entrepôt. Po 1965 roku, wobec braku zaplecza surowcowego i niewielkiego rynku wewnętrznego, strategia została silniej skierowana na eksport oraz przyciąganie korporacji wielonarodowych. EDB otworzyła w 1966 roku pierwsze zagraniczne centrum promocji inwestycji w Nowym Jorku, a w 1968 roku w Singapurze rozpoczęły działalność firmy elektroniczne, w tym National Semiconductor.

W ekonomii rozwoju był to wybór kluczowy. Klasyczna industrializacja dużego kraju może korzystać z efektu skali ogromnego rynku wewnętrznego – Singapur takiej możliwości nie posiadał. Jego rynek był zbyt mały, by stanowić fundament masowej produkcji przemysłowej. Strategiczną

odpowiedzią było zatem potraktowanie całego świata jako potencjalnego rynku. Przemysłowa polityka Singapuru rozszerzała dawną logikę portu: skoro gospodarka nie mogła opierać się na popycie wewnętrznym, musiała nauczyć się organizować zagraniczne przepływy wartości sprawniej niż konkurenci.

Można tu przywołać teorię Alexandra Gerschenkrona dotyczącą „spóźnionej industrializacji". Kraje rozpoczynające ten proces później nie muszą powielać identycznej ścieżki pionierów; mogą wykorzystywać gotowe technologie i instytucje, o ile dysponują mechanizmami ich szybkiego przyswojenia. Singapur poszedł dalej: zamiast samodzielnie odtwarzać pełne struktury technologiczne, przyciągał przedsiębiorstwa posiadające kapitał, know-how, dostęp do rynków i systemy organizacji produkcji. W teorii zależności takie działanie mogłoby budzić obawę, że gospodarka peryferyjna uzależni się od zagranicznego kapitału, pozostając jedynie wykonawcą niskowartościowych funkcji w międzynarodowym podziale pracy. Strategia singapurska polegała jednak na wykorzystaniu początkowej zależności jako mechanizmu uczenia się i stopniowego przesuwania ku działalności bardziej kapitało- i wiedzochłonnej. Nie eliminuje to pytania o zależność od globalnego kapitału, ale pokazuje, że relacja centrum-peryferia nie musi być statyczna.

Peter Evans opisywał skuteczne państwo rozwojowe poprzez kategorię embedded autonomy: administracja musi posiadać wystarczającą autonomię, by nie być przechwytywana przez krótkookresowe interesy prywatne, lecz zarazem pozostawać wystarczająco „osadzona" w gospodarce, aby dysponować informacją o realnych potrzebach przedsiębiorstw. W przypadku Singapuru kategoria ta jest szczególnie produktywna. Państwo nie wycofywało się z gospodarki, ale jednocześnie utrzymywało ścisłą komunikację z korporacjami międzynarodowymi, lokalnymi firmami, związkami zawodowymi i sektorem finansowym.

Z ekonomii informacji wynika, że państwo planujące bez dostępu do wiedzy rozproszonej w przedsiębiorstwach ryzykuje popełnianiem systematycznych błędów. Z drugiej strony czysty rynek może niedoinwestowywać infrastruktury, edukacji lub badań, ponieważ prywatny inwestor nie przechwytuje wszystkich korzyści społecznych swojej inwestycji. Państwo rozwojowe operuje pomiędzy tymi ograniczeniami. Nie zastępuje wszystkich decyzji rynkowych, lecz buduje zdolności, których pojedyncze przedsiębiorstwo nie ma bodźca tworzyć samodzielnie. Przykładem takiego dobra jest kapitał ludzki – Theodore Schultz i Gary Becker definiowali edukację właśnie jako inwestycję zwiększającą przyszłą produktywność człowieka.

Język jako instytucjonalny interfejs integracji i gospodarki

W kraju pozbawionym złóż surowców taka perspektywa nabiera szczególnego znaczenia. Jeśli podstawowym zasobem pozostają ludzie, jakość ich kompetencji staje się odpowiednikiem bogactw naturalnych – z tą różnicą, że jest to zasobem wytwarzanym przez instytucje.

Edukacja w Singapurze od początku była ściśle powiązana zarówno z budowaniem wspólnoty, jak i z gospodarką. Po 1965 roku rozbudowywano szkolnictwo, kładąc nacisk na języki, matematykę, nauki ścisłe oraz umiejętności techniczne, które odpowiadały potrzebom industrializacji. W 1966 roku politykę dwujęzyczności rozszerzono na szkoły podstawowe i średnie: angielski miał pełnić funkcję języka wspólnego i otwierać dostęp do gospodarki światowej, natomiast języki określane jako „mother tongue" – mandaryński, malajski lub tamilski – miały podtrzymywać więź kulturową poszczególnych społeczności. Ta konstrukcja jest niezwykle interesująca z punktu widzenia socjolingwistyki. Państwo nie wybrało ani pełnej homogenizacji językowej, ani pozostawienia komunikacji wyłącznie spontanicznym układom wspólnotowym. Język angielski przejął funkcję międzygrupową i gospodarczą, podczas gdy pozostałe języki zachowały wymiar kulturowy oraz edukacyjny. Badacze podkreślają przy tym, że polityka ta ewoluowała i nie była od początku projektem całkowicie jednolitym czy niezmiennym.

W teorii Benedicta Andersona naród jest „imagined community" – wspólnotą wyobrażoną, ponieważ jej członkowie nie znają osobiście większości współobywateli, a mimo to czują z nimi więź. W klasycznych europejskich procesach narodotwórczych kluczową rolę odgrywała wspólnota języka drukowanego. Singapur stanowi jednak bardziej złożony przypadek; państwo nie mogło realistycznie oprzeć wspólnoty politycznej na pełnej asymilacji językowej jednej grupy bez ryzyka marginalizacji pozostałych. Naród musiał więc zostać wyobrażony ponad językową różnorodnością. Angielski mógł w tym układzie działać jako względnie neutralny język międzygrupowy właśnie dlatego, że nie był historycznym językiem większościowej społeczności chińskiej, malajskiej ani indyjskiej, choć jednocześnie pozostawał językiem kolonialnym i globalnym. Ten paradoks jest socjologicznie istotny: dziedzictwo imperium zostało przekształcone w instrument postkolonialnego państwa, a język dawnej administracji stał się narzędziem komunikacji gospodarczej, międzyetnicznej i edukacyjnej.

Można to analizować przez pryzmat teorii kosztów koordynacji. Wielojęzyczne społeczeństwo pozbawione wspólnego języka roboczego ponosi wyższy koszt przepływu informacji pomiędzy grupami. Jednocześnie narzucenie języka jednej z dominujących grup mogłoby generować polityczny koszt podporządkowania innych. Wybór angielskiego pozwolił częściowo oddzielić

funkcję komunikacyjną języka od jego funkcji tożsamościowej. Nie usuwało to wszystkich napięć i z czasem wpływało na faktyczne praktyki językowe, ale zmniejszało jeden z potencjalnych konfliktów redystrybucyjnych związanych z językiem państwowym. Amy Liu i Jacob Ricks w badaniach nad polityką językową Azji Południowo-Wschodniej wskazują, że rozwiązania te można postrzegać jako rezultat koalicyjnych ograniczeń w okresie budowy państwa. Wielojęzyczność nie jest w tym ujęciu jedynie wartością kulturową, lecz kompromisem politycznym umożliwiającym utrzymanie szerokiej koalicji społecznej. W Singapurze język stał się więc jednocześnie narzędziem produktywności, integracji i zarządzania potencjalnym konfliktem.

W kulturoznawstwie proces ten można określić jako świadome tworzenie podwójnej kompetencji kulturowej. Obywatel miał być zdolny do funkcjonowania w globalnym systemie gospodarczym, a zarazem pozostawać zakorzeniony we własnej tradycji. Jest to konstrukcja odmienna od klasycznego projektu asymilacyjnego narodów europejskich; nie zakłada ona pełnego zatarcia różnic, lecz ich administracyjne uporządkowanie i osadzenie w nadrzędnej wspólnocie politycznej. W tym miejscu państwo zaczyna wykonywać funkcję analogiczną do dawnego portu. Port tworzył interfejsy pomiędzy kupcami należącymi do odmiennych systemów; państwo narodowe natomiast tworzy interfejsy pomiędzy obywatelami posiadającymi odmienne tradycje. Język angielski jest jednym z takich interfejsów.

Mieszkanie publiczne jako instrument budowy obywatelstwa i stabilności

Wspólne szkoły stanowią jeden z elementów tego procesu; kolejne są konstytucja, prawo, służba publiczna, wspólne symbole oraz przestrzeń mieszkaniowa. Szczególne znaczenie miała tu polityka mieszkaniowa. Housing & Development Board powstał w 1960 roku jako odpowiedź na głęboki deficyt lokali, budując w ciągu pierwszych trzech lat ponad 21 tysięcy mieszkań. W 1964 roku wprowadzono Home Ownership for the People Scheme, a w 1968 roku umożliwiono finansowanie zakupu nieruchomości z oszczędności Central Provident Fund. W kolejnych dekadach publiczne budownictwo objęło większość społeczeństwa – do 1980 roku około dwóch trzecich mieszkańców żyło w lokalach HDB. Z perspektywy urbanistyki projekt ten rozwiązywał problemy przeludnienia, fatalnych warunków sanitarnych i braku infrastruktury. Ekonomicznie podnosił jakość kapitału ludzkiego poprzez poprawę zdrowia i stabilność gospodarstw domowych. Finansowo łączył system obowiązkowych oszczędności z akumulacją aktywów mieszkaniowych, natomiast w wymiarze politologicznym budował materialną więź między obywatelem a państwem. Socjologicznie zaś przenosił masy ludzi z kampongów, shop-houses i nieformalnych osiedli do standaryzowanych

nowych miast. Henri Lefebvre wskazywał, że przestrzeń społeczna nie jest neutralnym pojemnikiem dla społeczeństwa, lecz jest przez nie produkowana i sama kształtuje stosunki społeczne.

HDB stanowi modelowy przykład tego procesu. Państwo nie ograniczało się do zapewnienia dachu nad głową; przebudowywało cały sposób życia, tworząc neighbourhood centres, szkoły, targi, sieci transportowe i przestrzenie rekreacyjne, narzucając tym samym nowe rutyny codzienności. Dom stał się elementem szerszej infrastruktury obywatelskiej. Michel Foucault zwróciłby w tym miejscu uwagę na drugi aspekt tego samego zjawiska.

Planowanie mieszkaniowe zwiększa bowiem zdolność państwa do obserwowania, klasyfikowania i organizowania populacji. Formalny adres, standardowa infrastruktura, rejestr własności i uporządkowane osiedle czynią społeczeństwo bardziej "czytelnym" administracyjnie. James C. Scott dowodził, że nowoczesne państwa dążą właśnie do takiej legibility.

Program mieszkaniowy może zatem jednocześnie podnosić dobrobyt jednostki i zwiększać sprawność administracyjnego zarządzania nią. Chua Beng Huat interpretuje singapurską politykę w szerszym kontekście politycznej ekonomii państwa postkolonialnego: mieszkanie publiczne jest tu zarazem świadczeniem społecznym, aktywem gospodarstwa domowego, instrumentem organizacji obywatelstwa i elementem kontraktu między państwem a społeczeństwem. W tym ujęciu własność lokalu nie jest jedynie indywidualnym dobrem konsumpcyjnym, lecz tworzy obywatela posiadającego materialny interes w stabilności otoczenia instytucjonalnego. Można tu zastosować teorię stakeholding: osoba posiadająca długoterminowy udział w zasobie związanym z danym miejscem ma silniejszą motywację do dbania o jego przyszłość. Mieszkanie, w przeciwieństwie do gotówki, jest aktywem nieprzenośnym; jego wartość zależy od bezpieczeństwa, infrastruktury, reputacji dzielnicy i stabilności całego państwa. Home ownership może więc tworzyć ekonomiczny "cień przyszłości", analogicznie do mechanizmu znanego z teorii gier: przyszły stan wspólnoty zaczyna determinować bieżące interesy jednostki.

Nie wolno jednak redukować polityki HDB wyłącznie do harmonijnej narracji integracyjnej. W literaturze podkreśla się, że system publicznej własności łączy subsydium społeczne z prywatną akumulacją wartości, co rodzi napięcia między dostępnością mieszkań dla nowych pokoleń a interesem obecnych właścicieli w utrzymaniu wartości aktywów. System, który w jednej fazie zwiększał egalitaryzację dostępu do lokali, w późniejszej może uczestniczyć w reprodukcji różnic majątkowych.

Polityczny charakter przestrzeni najwyraźniej objawia się w Ethnic Integration Policy z 1989 roku. Wprowadziła ona limity etniczne dla bloków i osiedli HDB, aby przeciwdziałać powstawaniu

enklaw, co stanowi przykład bezpośredniego wykorzystania urbanistyki jako narzędzia polityki integracyjnej. Państwo nie poprzestaje na retorycznym promowaniu kontaktów międzygrupowych, lecz wpływa na prawdopodobieństwo spotkania poprzez strukturę zamieszkania. Zgodnie z teorią kontaktu Gordona Allporta częstsze interakcje członków odmiennych grup mogą – pod określonymi warunkami i przy wsparciu norm instytucjonalnych – ograniczać uprzedzenia. Politykę integracji przestrzennej można zatem odczytywać jako próbę zwiększenia liczby codziennych kontaktów międzygrupowych. Jednocześnie przymusowy charakter kwot rodzi pytania o koszt indywidualnego wyboru i wpływ na rynek nieruchomości. Te same instrumenty realizują więc wartość zbiorową, jednocześnie nakładając ograniczenia na jednostkową swobodę transakcyjną.

Bezpieczeństwo poprzez strategiczną użyteczność i koordynację

To napięcie jest charakterystyczne dla szerszego modelu singapurskiego. Społeczeństwo wielokulturowe nie jest tu traktowane jako spontaniczna wspólnota, lecz jako system wymagający aktywnego zarządzania instytucjonalnego. Politolog dostrzeże w tym tradycję państwa o wysokiej zdolności koordynacyjnej; socjolog – projektowane warunki socjalizacji; kulturoznawca – proces konstruowania kategorii i granic, a ekonomista – internalizację kosztów potencjalnej segregacji. Żadna z tych interpretacji nie jest wystarczająca samodzielnie.

Podobnie należy analizować służbę wojskową. Po uzyskaniu niepodległości Singapur musiał przejąć pełną odpowiedzialność za własne bezpieczeństwo, co doprowadziło do wprowadzenia National Service w 1967 roku. Z perspektywy militarnej rozwiązanie to miało zwiększyć zdolności obronne państwa dysponującego niewielką populacją. Z perspektywy socjologicznej oznaczało ono jednak stworzenie instytucji, dzięki której kolejne roczniki mężczyzn z różnych środowisk przechodziły wspólną socjalizację organizacyjną. Charles Tilly zauważał, że wojna i przygotowanie do niej odgrywały historycznie kluczową rolę w powstawaniu europejskich państw, wymuszając budowę systemów podatkowych, administracyjnych i militarnych. Singapur nie powtarzał tej historii w klasycznej postaci, lecz można tu dostrzec analogiczny mechanizm funkcjonalny: zagrożenie zewnętrzne zwiększyło presję na szybkie zbudowanie instytucjonalnej zdolności państwa.

W teorii małych państw bezpieczeństwo ma wymiar szczególny. Ograniczona głębia strategiczna, niewielki rynek i skromne zasoby demograficzne sprawiają, że kraj nie może łatwo kompensować błędów strategicznych przestrzenią. W efekcie wartość organizacji, wczesnego ostrzegania, sojuszy, technologii i mobilizacji społeczeństwa jest tu relatywnie większa niż w dużym państwie. W tej

perspektywie dyscyplina organizacyjna nie jest wyłącznie cechą kulturową, lecz odpowiedzią instytucjonalną na strukturalną podatność.

Małe państwo posiada jednak także potencjalne przewagi koordynacyjne. Mniejsza przestrzeń, krótsze łańcuchy administracyjne i możliwość szybszego sprzężenia informacji między centrum politycznym a gospodarką mogą ułatwiać realizację skoordynowanych strategii. Nie oznacza to automatycznej przewagi każdego małego kraju – wiele z nich boryka się ze słabymi instytucjami i nadmiernymi zależnościami. Wskazuje to jedynie, że przy wysokiej sprawności administracyjnej niewielka skala może redukować koszty koordynacji. Peter Katzenstein w badaniach nad małymi gospodarkami otwartymi pokazywał, że silna zależność od rynków międzynarodowych może prowadzić do rozwoju instytucji kompensujących społeczeństwu ryzyka otwartości. Przypadek Singapuru różni się od europejskich przykładów analizowanych w tej tradycji, lecz problem pozostaje analogiczny: gospodarka musi pozostać otwarta z powodu niewystarczającego rynku krajowego, choć ta otwartość zwiększa podatność na szoki zewnętrzne. Państwo dąży zatem do budowy wewnętrznej zdolności adaptacji, aby móc utrzymać zewnętrzną otwartość. Dla gospodarki kontynentalnej autarkia może być przynajmniej teoretyczną pokusą polityczną; dla Singapuru zamknięcie byłoby znacznie bardziej kosztowne.

Jego bezpieczeństwo ekonomiczne musi zatem wynikać z jeszcze głębszego uczestnictwa w świecie. Paradoks małego państwa portowego polega na tym, że próbuje ono zabezpieczyć niezależność poprzez zależność wzajemną. Z teorii complex interdependence Keohane'a i Nye'a wynika, że współczesna siła nie opiera się wyłącznie na potencjale militarnym, lecz na wielokrotnych kanałach relacji gospodarczych, finansowych, technologicznych i społecznych.

Państwo może zwiększać własne bezpieczeństwo nie tylko przez odstraszanie, ale stając się użytecznym elementem cudzych systemów. W przypadku Singapuru jest to intuicja kluczowa. Państwo, którego port, finanse, przemysł i infrastruktura są istotne dla wielu zewnętrznych partnerów, posiada inny rodzaj znaczenia niż kraj oceniany wyłącznie przez pryzmat powierzchni. Można tu wrócić do teorii sieci: mały węzeł zyskuje ogromne znaczenie, jeśli posiada wysoką centralność. Usunięcie węzła o wysokiej betweenness centrality może zakłócić przepływy znacznie bardziej niż usunięcie elementu większego, lecz peryferyjnego.

Dywersyfikacja funkcji węzła jako strategia odporności gospodarczej

Geopolityczna strategia Singapuru może być interpretowana jako nieustanne zwiększanie wartości własnej centralności poprzez port, finanse, produkcję, logistykę, komunikację i wiedzę. Industrializacja nie była zatem odejściem od modelu portowego, lecz próbą rozszerzenia funkcji węzła. Entrepôt zarabia na cudzym towarze. Gospodarka produkcyjna wprowadza lokalną transformację materiałów, finanse – transformację kapitału, edukacja – transformację umiejętności, a technologie informacyjne – transformację danych. Państwo wzmacnia swoją odporność, unikając zależności od jednego rodzaju przepływu.

Z teorii portfela Markowitza można wyprowadzić interesującą analogię systemową: dywersyfikacja ogranicza ryzyko, o ile składniki portfela nie reagują identycznie na wszystkie szoki. Gospodarka Singapuru, ewoluując od niemal czystego entrepôt w stronę produkcji i finansów, sukcesywnie zwiększała liczbę źródeł aktywności. Oczywiście gospodarka nie jest portfelem papierów wartościowych i analogia ta ma swoje ograniczenia, jednak ogólna logika dywersyfikacji ryzyka pozostaje użyteczna.

Ekonomia rozwoju pozwala ująć ten proces również jako structural transformation. Rozwój nie polega bowiem na produkowaniu większej ilości tego samego, lecz na przesuwaniu pracy i kapitału ku działalności o wyższej produktywności. W przypadku Singapuru oznaczało to stopniowe przechodzenie od usług portowych i prostych gałęzi przemysłu ku sektorom bardziej kapitałochłonnym i technologicznym. EDB opisuje późniejsze dekady właśnie jako sekwencję przejść: od przemysłów pracochłonnych, przez elektronikę, precyzyjną inżynierię i petrochemię, aż po sektory najbardziej zaawansowane.

Taka strategia wymaga ciągłego podnoszenia kompetencji. Tu teoria kapitału ludzkiego spotyka teorię uczenia organizacyjnego. Firma zagraniczna nie dostarcza bowiem tylko fabryki; przywozi ze sobą procedury jakości, technologie, metody zarządzania i kontakty rynkowe. Lokalni pracownicy oraz dostawcy mogą absorbować część tej wiedzy w procesie określanym jako knowledge spillovers. Nie zachodzą one jednak automatycznie – wymagają odpowiedniej edukacji, mobilności pracowników, lokalnych przedsiębiorstw zdolnych do współpracy z podmiotami zagranicznymi oraz instytucji wspierających przejście ku bardziej złożonym zadaniom.

W tym miejscu zasadne jest odwołanie do teorii absorptive capacity Cohena i Levinthala. Zdolność korzystania z wiedzy zewnętrznej zależy bowiem od zasobów wiedzy wewnętrznej. Społeczeństwo niewykształcone może przyjąć fabrykę, lecz będzie miało trudność z przejęciem zaawansowanych

kompetencji. Inwestycja w edukację pełni zatem podwójną funkcję: zwiększa bezpośrednią produktywność pracownika oraz podnosi zdolność całej gospodarki do uczenia się od świata.

Państwo jako infrastruktura dla rozproszonej wiedzy

Z tej perspektywy Singapur przestaje być przykładem prostego przeciwieństwa między państwem a rynkiem. Staje się raczej systemem, w którym państwo dąży do stworzenia warunków umożliwiających skuteczniejsze korzystanie z globalnego rynku. Friedrich Hayek słusznie zauważył, że wiedza gospodarcza jest rozproszona i nie może zostać w pełni zgromadzona w jednym centrum. Nie oznacza to jednak, że państwo nie może budować infrastruktury, dzięki której ta rozproszona wiedza będzie lepiej wykorzystywana. Edukacja, port, telekomunikacja, prawo czy standardy techniczne nie determinują wszystkich decyzji gospodarczych; one obniżają koszt ich podejmowania. Elinor Ostrom dodałaby do tego intuicję policentryczności: sprawny system nie musi być ani całkowicie zdecentralizowany, ani w pełni scentralizowany, gdyż różne problemy mogą być rozwiązywane na różnych poziomach.

Singapur po 1965 roku rozwijał silne centrum państwowe, lecz wiedza gospodarcza pozostawała rozproszona między ministerstwa, agencje, przedsiębiorstwa, związki, organizacje zawodowe i inwestorów zagranicznych. Sprawność systemu zależała zatem nie tylko od hierarchii, ale przede wszystkim od kanałów przepływu informacji pomiędzy tą hierarchią a siecią. Socjologia organizacji pozwala interpretować wyspecjalizowane agencje, takie jak EDB czy HDB, jako formę funkcjonalnej segmentacji państwa. Zamiast jednej, monolitycznej biurokracji, powstały organizacje o jasno określonych celach, zasobach i kompetencjach. Herbert Simon wskazywał, że struktury organizacyjne są sposobem radzenia sobie z ograniczoną racjonalnością człowieka – skoro nikt nie jest w stanie analizować wszystkich problemów jednocześnie, podział organizacyjny pozwala skupić uwagę na konkretnych obszarach. Taka architektura niesie jednak ze sobą określone ryzyka.

Wyspecjalizowana agencja może optymalizować swój cel kosztem innych wartości; centralizacja bywa ceną za osłabienie pluralizmu opinii, a silna orientacja na mierzalne rezultaty może prowadzić do pomijania dóbr niematerialnych. Nauka o administracji publicznej uczy zatem, by nie utożsamiać wysokiej sprawności wykonawczej z automatyczną optymalnością podejmowanych decyzji. Sprawne państwo może sprawnie realizować zarówno politykę trafną, jak i błędną. Zdolność instytucjonalna i jakość celu są kategoriami odrębnymi.

Uwaga ta jest kluczowa dla analizy singapurskiej sceny politycznej. Po uzyskaniu niepodległości władzę sprawował PAP, a system przybrał formę długotrwałej dominacji jednej partii – czego

przykładem były wybory w 1968 roku, w których PAP zdobyła wszystkie 58 mandatów. Fakt ten można interpretować z różnych perspektyw politologicznych. Część badaczy koncentruje się na stabilności politycznej, długim horyzoncie planowania i konsekwencji w implementacji rozwiązań. Inni zwracają uwagę na brak konkurencji politycznej, koncentrację władzy oraz instytucjonalne ograniczenia nakładane na opozycję. Rzetelna analiza powinna zachować rozróżnienie między tymi perspektywami, zamiast sprowadzać system do jednej, uproszczonej oceny.

> Czy można zbudować trwałą wspólnotę narodową wyłącznie na fundamencie wzajemnej użyteczności i sprawności procedur? Singapur zdaje się sugerować, że współpraca funkcjonalna może poprzedzać wspólnotę moralną, czyniąc z pragmatyzmu najwyższą formę solidarności. Pozostaje jednak pytanie, czy system oparty na byciu idealnym interfejsem dla świata nie staje się więzieniem własnej efektywności.

Inspiracje

[1]

"Shipwrecks" Kwa Chong Guan

2023 | ISEAS Publishing | ISBN: 9789815104479

Kwa Chong Guan (ur. 1946) to wybitny singapurski historyk i naukowiec, znany z obszernej pracy z zakresu historii, historiografii i badań nad bezpieczeństwem Azji Południowo-Wschodniej. Pełnił znaczące funkcje w singapurskiej służbie publicznej, m.in. kierował reorganizacją Muzeum Narodowego i Centrum Historii Ustnej oraz pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Doradczego Archiwów Narodowych. Obecnie jest starszym pracownikiem naukowym w Szkole Studiów Międzynarodowych im. S. Rajaratnama (RSIS) na Uniwersytecie Technologicznym Nanyang oraz pracownikiem naukowym w Centrum Badań Historycznych Temasek, ISEAS – Instytucie Yusofa Ishaka. Pełni również funkcję adiunkta (hon.) na Wydziale Historii Narodowego Uniwersytetu Singapuru. Jego badania koncentrują się na powiązaniach historii, stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa morskiego, przyczyniając się znacząco do zrozumienia przedkolonialnej i morskiej przeszłości Singapuru.

Kwa Chong Guan *(born 1946) is a prominent Singaporean historian and academic known for his extensive work on the history, historiography, and security studies of Southeast Asia. He has held significant roles in Singapore's public service, including leading the reorganization of the National Museum and the Oral History Centre, and serving as Chairman of the National Archives Advisory Committee. Currently, he is a Senior Fellow at the S. Rajaratnam School of International Studies (RSIS) at Nanyang Technological University and an Associate Fellow at the Temasek History Research Centre, ISEAS – Yusof Ishak Institute. He also serves as an Adjunct (Hon.) Associate Professor in the Department of History at the National University of Singapore. His research focuses on the intersections of history, international relations, and maritime security, contributing significantly to the understanding of Singapore's pre-colonial and maritime past.*

S. Rajaratnam School of International Studies (RSIS), Nanyang Technological University

Literatura uzupełniająca

Książki

Książki autora i dzieła przywołane w tekście:

[1] "1819 & Before"

Kwa Chong Guan

2021 | ISEAS-Yusof Ishak Institute | ISBN: 9789814951425

[2] "Seven Hundred Years"

Kwa Chong Guan, Tan Tai Yong

2019 | Marshall Cavendish International (Asia) Pte Limited | ISBN: 9789814828109

[3] "Great Peranakans"

Kwa Chong Guan

2015 | ISBN: 9789810948658

[4] "Some Dogmas in the Writing of South-East Asian History"

Kwa Chong Guan

1968

[5] "Natural History Drawings of Malaya Peninsula 1803-1818"

John Bastin, Kwa Chong Guan

2010 | Les Editions du Pacifique | ISBN: 9789814217699

Książki autorów przywoływanych i literatura pokrewna:

[6] "Still holding its own"

Joseph Nye

[7] "Soft Power: The Means To Success In World Politics"

Joseph Nye

[8] "Joseph Nye: Global power shifts"

Joseph Nye

[9] "modern portfolio theory"

Harry Markowitz

[10] "Introduction: commodities and the politics of value"

Arjun Appadurai

[11] **"La ciudad y las masas. Sociología de los movimientos sociales urbanos"**

Manuel Castells

Alianza Editorial Sa | ISBN: 9788420680989

[12] **"Metodología y epistemología de las ciencias sociales"**

Manuel Castells

Editorial Ayuso | ISBN: 9788433600417

[13] **"Movimientos sociales urbanos"**

Manuel Castells

ISBN: 9788432301537

[14] **"Beobachtungen der Moderne"**

Niklas Luhmann

Springer-Verlag | ISBN: 9783322936172

[15] **"Das Erziehungssystem der Gesellschaft"**

Niklas Luhmann

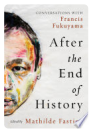
ISBN: 9783518291931

[16] **"Das Recht der Gesellschaft"**

Niklas Luhmann

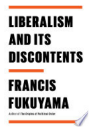
ISBN: 9783518287835

[17] **"After the end of history : conversations with Francis Fukuyama"**

Francis Fukuyama

Georgetown University Press | ISBN: 9781647120870

[18] **"Liberalism and its discontents"**

Francis Fukuyama

Farrar, Straus and Giroux | ISBN: 9780374606725

[19] **"A Treatise on the Family"**

Gary Becker

Harvard University Press | ISBN: 9780674906990

[20] **"Power in the 21st Century"**

Michael Mann, John A. Hall

2011 | Polity | ISBN: 9780745653235

[21] "The Sources of Social Power: Volume 2, The Rise of Classes and Nation-States, 1760-1914"

Michael Mann

2012 | Cambridge University Press | ISBN: 9781107670648

[22] "The Comparative Study of Public Economies"

Elinor Ostrom

1998

[23] "Institutional Incentives And Sustainable Development"

Elinor Ostrom, Larry Schroeder, Susan Wynne

1993 | Westview Press

[24] "Semantics of General Economic History (revised)."

Karl Polanyi

1953

[25] "A Contribution to the Critique of Political Economy"

Karol Marks

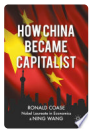
Lawrence & Wishart

[26] "Investment in Human Capital"

Theodore William Schultz

1970 | New York : Free Press

[27] "How China Became Capitalist"

Ronald Coase

Springer | ISBN: 9781137019370

[28] "Markets and Hierarchies : Analysis and Antitrust Implications,"

Oliver Williamson

[29] "Institutions, Institutional Change and Economic Performance"

Douglass North

Cambridge University Press | ISBN: 9781139642965

[30] "Fī ẓill al-ʻunf : al-siyāsah wa-al-iqtiṣād wa-mushkilāt al-tanmiyah"

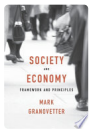
Douglass North

[31] "The Sociology of Economic Life"

Mark Granovetter

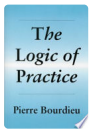
2018 | Routledge | ISBN: 9780429973963

[32] "Society and Economy"

Mark Granovetter

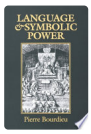
2017 | Harvard University Press | ISBN: 9780674975217

[33] "The Logic of Practice"

Pierre Bourdieu

Stanford University Press | ISBN: 9780804720113

[34] "Language and symbolic power"

Pierre Bourdieu

Harvard University Press | ISBN: 9780674510418

[35] "Brokerage and Closure"

Ronald S. Burt

2007 | OUP Oxford | ISBN: 9780191622854

[36] "Neighbor Networks"

Ronald S. Burt

2010 | OUP Oxford | ISBN: 9780191610097

[37] "Principles of Economics"

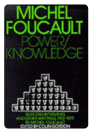
Alfred Marshall

[38] "The New Climate War"

Michael Mann

Hachette UK | ISBN: 9781541758223

[39] "Power/knowledge"

Michel Foucault

1980 | Longman | ISBN: 9780710800718

[40] "The Moral Economy of the Peasant"

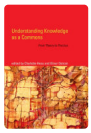
James C. Scott

[41] "Rules, Games, and Common-pool Resources"

Elinor Ostrom

University of Michigan Press | ISBN: 9780472065462

[42] "Understanding Knowledge as a Commons"

Elinor Ostrom

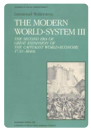
MIT Press | ISBN: 9780262516037

[43] "The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750"

Immanuel Wallerstein

Univ of California Press | ISBN: 9780520948587

[44] "The Modern World-System III: The Second Era of Great Expansion of the Capitalist World-Economy, 1730-1840s"

Immanuel Wallerstein

ISBN: 9780127859255

[45] "The Livelihood of Man"

Karl Polanyi

1977 | New York : Academic Press

[46] "Economy and Society: Selected Writings"

Karl Polanyi

2018 | John Wiley & Sons | ISBN: 9781509523320

[47] "The Holy Family"

Karol Marks

ISBN: 9781628450347

[48] "The Theory Of Social And Economic Organization"

Max Weber

2009 | Simon and Schuster | ISBN: 9781439188873

[49] "On Charisma and Institution Building"

Max Weber

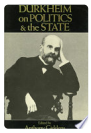
1968 | University of Chicago Press | ISBN: 9780226877242

[50] "The Stranger"

Georg Simmel

Routledge | ISBN: 9780429857539

[51] "Durkheim on Politics and the State"

Émile Durkheim, Anthony Giddens

1986 | Stanford University Press | ISBN: 9780804713375

[52] "Imperial Eyes"

Mary Louise Pratt

Routledge | ISBN: 9781134927197

[53] "The Location of Culture"

Homi Bhabha

2012 | Routledge | ISBN: 9781136751035

[54] "Globalization"

Arjun Appadurai

2000

[55] "The social life of things: Commodities in cultural perspective"

Arjun Appadurai

Cambridge University Press | ISBN: 9781107392977

[56] "Imagined Communities"

Benedict Anderson

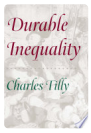
1991 | Verso | ISBN: 9780860915461

[57] "Under Three Flags: Anarchism and the Anti-Colonial Imagination"

Benedict Anderson

Verso | ISBN: 9781844670376

[58] "Durable Inequality"

Charles Tilly

Univ of California Press | ISBN: 9780520221703

[59] "Coercion, Capital, and European States, AD 990–1992"

Charles Tilly

Wiley-Blackwell | ISBN: 9781557860675

[60] "The Sorrows of Empire"

Chalmers Johnson

Verso | ISBN: 9781859845783

[61] "An Economic Spurt that Failed"

Alexander Gerschenkron

1977 | Princeton, N.J. ; Princeton University Press | ISBN: 9780691042169

[62] "Economic Governance Institutions in a Global Political Economy"

Peter Evans

1999

[63] "State-society Synergy"

Peter B. Evans

1997 | University of California Press

[64] "Transforming Traditional Agriculture / Theodore W. Schultz"

Theodore Schultz

[65] "Human capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education"

Gary Becker

[66] "Civilizations in World Politics: Plural and Pluralist Perspectives"

Peter Katzenstein

[67] "Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan"

Peter Katzenstein

[68] "Left-Wing Violence and State Response: United States, Germany, Italy and Japan, 1960s-1990s"

Peter Katzenstein

[69] "After Hegemony"

Robert Keohane

[70] "Power and Interdependence"

Robert Owen Keohane, Joseph S. Nye

1989 | Pearson Scott Foresman

[71] **"Organizations"**

Herbert Simon

2009

[72] **"Models of my life"**

Herbert Simon

[73] **"Human Problem Solving"**

Herbert Simon

[74] **"Digital Twins and Explainable AI for Decision Support in Port and Maritime Operations"**

Robert Klar

2026 | Linköping University Electronic Press | ISBN: 9789181185737

[75] **"Annual Meeting of the American Public Health Association and Related Organizations"**

American Public Health Association

1987

Artykuły naukowe

Prace autorów przywoływanych w tekście:

[1] **"The Problem of Social Cost"**

Ronald H. Coase

1960 | Palgrave Macmillan UK eBooks | DOI: 10.1002/9780470752135.ch1

Źródło

[2] **"The New Institutional Economics"**

Ronald H. Coase

2002 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/cbo9780511613807.002

Źródło

[3] **"The Lighthouse in Economics"**

Ronald H. Coase

1974 | The Journal of Law and Economics | DOI: 10.1086/466796

Źródło

[4] **"The Institutional Structure of Production"**

Ronald H. Coase

2008 | DOI: 10.1007/978-3-540-69305-5_3

Źródło

[5] **"Transaction-Cost Economics: The Governance of Contractual Relations"**

Oliver E. Williamson

1979 | The Journal of Law and Economics | DOI: 10.1086/466942

Źródło

[6] **"The economic institutions of capitalism firms, markets, relational contracting"**

Oliver E. Williamson

1985

Źródło

[7] **"Comparative Economic Organization: The Analysis of Discrete Structural Alternatives"**

Oliver E. Williamson

1991 | Administrative Science Quarterly | DOI: 10.2307/2393356

Źródło

[8] **"The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach"**

Oliver E. Williamson

1981 | American Journal of Sociology | DOI: 10.1086/227496

Źródło

[9] **"Institutions, Institutional Change and Economic Performance"**

Douglass C. North

1990 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/cbo9780511808678

Źródło

[10] **"Constitutions and Commitment: The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth-Century England"**

Douglass C. North, Barry R. Weingast

1989 | The Journal of Economic History | DOI: 10.1017/s0022050700009451

Źródło

[11] "Institutions"

Douglass C. North

1991 | The Journal of Economic Perspectives | DOI: 10.1257/jep.5.1.97

Źródło

[12] "Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness"

Mark S. Granovetter

1985 | American Journal of Sociology | DOI: 10.1086/228311

Źródło

[13] "The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited"

Mark S. Granovetter

1983 | Sociological Theory | DOI: 10.2307/202051

Źródło

[14] "The Impact of Social Structure on Economic Outcomes"

Mark S. Granovetter

2005 | The Journal of Economic Perspectives | DOI: 10.1257/0895330053147958

Źródło

[15] "Trust in Event Contacts"

Ronald S Burt, Sonja Opper

2026 | DOI: 10.1093/9780197834275.003.0003

Źródło

[16] "Structural Holes versus Network Closure as Social Capital"

Ronald S. Burt

2017 | Social Capital | DOI: 10.4324/9781315129457-2

Źródło

[17] "Actor Interests in a Social Topology: Foundation for a Structural Theory of Action*"

Ronald S. Burt

1980 | Sociological Inquiry | DOI: 10.1111/j.1475-682x.1980.tb00380.x

Źródło

[18] "Networks, Creativity, and Time: Staying Creative through Brokerage and Network Rejuvenation"

Giuseppe Soda, Pier Vittorio Mannucci, R. Burt

2021 | Academy of Management Journal | DOI: 10.5465/amj.2019.1209

Źródło

[19] "Managing interest rate risk and foreign exchange: disclosure of objectives, policies and processes"

Alfred Marshall, Pauline Weetman

2008

Źródło

[20] "Selections from Principles Economics (1890)"

Alfred Marshall

2024 | DOI: 10.4324/9781003547976-6

Źródło

[21] "Principles of Economics by Alfred Marshall Business & Personal Finance"

Alfred Marshall

2017

Źródło

[22] "Profits of Capital and Business Power"

Alfred Marshall

2013 | Palgrave Macmillan UK eBooks | DOI: 10.1057/9781137375261_49

Źródło

[23] "The New Politics of the Welfare State"

Paul Pierson

2001 | DOI: 10.1093/0198297564.001.0001

Źródło

[24] "Dismantling the Welfare State?"

Paul Pierson

1994 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/cbo9780511805288

Źródło

[25] **"When Effect Becomes Cause: Policy Feedback and Political Change"**

Paul Pierson

1993 | World Politics | DOI: 10.2307/2950710

Źródło

[26] **"The autonomous power of the state: its origins, mechanisms and results"**

MICHAEL E. MANN

1984 | European Journal of Sociology | DOI: 10.1017/s0003975600004239

Źródło

[27] **"Global Signatures and Dynamical Origins of the Little Ice Age and Medieval Climate Anomaly"**

MICHAEL E. MANN, Zhihua Zhang, Scott Alexander Rutherford, Raymond S. Bradley, Malcolm K. Hughes

2009 | Science | DOI: 10.1126/science.1177303

Źródło

[28] **"Global-scale temperature patterns and climate forcing over the past six centuries"**

MICHAEL E. MANN, Raymond S. Bradley, Malcolm K. Hughes

1998 | Nature | DOI: 10.1038/33859

Źródło

[29] **"The Sources of Social Power"**

MICHAEL E. MANN

1986 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/cbo9780511570896

Źródło

[30] **"Port Davey in 1875 with diagrams"**

James Reid Scott

1875 | Papers and proceedings of the Royal Society of Tasmania | DOI: 10.26749/sqda4963

Źródło

[31] **"2. STATE SIMPLIFICATIONS: NATURE, SPACE, AND PEOPLE"**

James C. Scott

2020 | Political Order | DOI: 10.18574/nyu/9780814788844.003.0007

Źródło

[32] **"Polycentric Systems: Multilevel Governance Involving a Diversity of Organizations"**

Elinor Ostrom

2012 | Global Environmental Commons | DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199656202.003.0005

Źródło

[33] **"The Use of Knowledge in Society"**

Friedrich August von Hayek

1996 | Elsevier eBooks | DOI: 10.1016/b978-0-7506-9749-1.50005-3

Źródło

[34] **"Individualism and Economic Order"**

Friedrich August von Hayek

1948 | RePEc: Research Papers in Economics

Źródło

[35] **"Law, legislation, and liberty: A new statement of the liberal principles of justice and political economy"**

Friedrich August von Hayek

1982 | Medical Entomology and Zoology

Źródło

[36] **"World-Systems Analysis"**

Immanuel Wallerstein

2004 | DOI: 10.1215/9780822399018

Źródło

[37] **"Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World-System"**

Andrew John Pierre, Immanuel Wallerstein

1991 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20045015

Źródło

[38] **"The Three Instances of Hegemony in the History of the Capitalist World-Economy"**

Immanuel Wallerstein

1983 | International Journal of Comparative Sociology | DOI: 10.1177/002071528302400107

Źródło

[39] **"The Modern World-System and Evolution"**

Immanuel Wallerstein

1995 | Journal of World-Systems Research | DOI: 10.5195/jwsr.1995.46

Źródło

[40] **"Great transformation: The political and economic origins of our time"**

Karl Polanyi, Joseph E. Stiglitz, Fred Block

1944

Źródło

[41] **"The Economy as Instituted Process"**

Karl Polanyi

2018 | The Sociology of Economic Life | DOI: 10.4324/9780429494338-2

Źródło

[42] **"Ports of Trade in Early Societies"**

Karl Polanyi

1963 | The Journal of Economic History | DOI: 10.1017/s002205070010333x

Źródło

[43] **"Dahomey and the Slave Trade. An Analysis of an Archaic Economy."**

Philip D. Curtin, Karl Polanyi

1967 | The Economic History Review | DOI: 10.2307/2593094

Źródło

[44] **"The Theory of Social and Economic Organization"**

Philipp Weintraub, Max Weber, A. M. Henderson, Talcott Parsons, H. H. Gerth

1948 | California Law Review | DOI: 10.2307/3477300

Źródło

[45] **"General Economic History."**

Alfred Plummer, Max Weber, Frank Hyneman Knight

1928 | The Economic Journal | DOI: 10.2307/2224333

Źródło

[46] **"Stock and Commodity Exchanges [Die Börse (1894)]"**

Max Weber

2000 | Theory and Society | DOI: 10.1023/a:1007042728962

Źródło

[47] "Commerce on the Stock and Commodity Exchanges [Die Börsenverkehr]"

Max Weber

2000 | Theory and Society | DOI: 10.1023/a:1007003313032

Źródło

[48] "On the Social Phenomenon of “Transculturation” and its Importance in CUBA"

Fernando Ortiz

2022 | Postcolonlsm | DOI: 10.4324/9781003101444-2

Źródło

[49] "The World and the Home"

Homi K. Bhabha

1992 | Social Text | DOI: 10.2307/466222

Źródło

[50] "Foreword: Translation’s Foreign Relations"

Homi K. Bhabha

2021 | DOI: 10.5040/9781501365256.0005

Źródło

[51] "The Information Age: Economy, Society and Culture"

Manuel Castells

1999

Źródło

[52] "The Power of Identity"

Manuel Castells, Pekka Himanen

2002 | Oxford University Press eBooks | DOI: 10.1002/9781444318234

Źródło

[53] "Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society and Culture"

Manuel Castells

1996 | Blackwell Publishers Inc. eBooks

Źródło

[54] "Communication Power"

Manuel Castells

2009

Źródło

[55] "The Global City"

Saskia Sassen

2001 | Princeton University Press eBooks | DOI: 10.1515/9781400847488

Źródło

[56] "Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages"

G. John Ikenberry, Saskia Sassen

2006 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20032085

Źródło

[57] "Cities in a World Economy"

Saskia Sassen

2019 | Gebr. Mann Verlag eBooks | DOI: 10.4135/9781071872710

Źródło

[58] "Global Networks, Linked Cities"

Saskia Sassen

2016 | DOI: 10.4324/9781315538808

Źródło

[59] "Organization as an Autopoietic System"

NIklas Luhmann

2018 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/9781108560672.003

Źródło

[60] "Time Relations"

NIklas Luhmann

2018 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/9781108560672.006

Źródło

[61] "Unlimited Observation, Unlimited Observability: Niklas Luhmann's Self-Perpetuating Systems Theory"

Dieter Misgeld, Niklas Luhmann

1994 | Contemporary Sociology | DOI: 10.2307/2074951

Źródło

[62] "Modern Systems Theory and the Theory of Society"

Niklas Luhmann

2021 | Modern German Sociology | DOI: 10.4324/9780429355301-10

Źródło

[63] "Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity"

G. John Ikenberry, Francis Fukuyama

1996 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20047503

Źródło

[64] "Trust in the Administrative State"

Kenneth P. Ruscio, David G. Carnevale, Francis Fukuyama, Roderick M. Kramer, Tom R. Tyler

1997 | Public Administration Review | DOI: 10.2307/3109992

Źródło

[65] "Culture and Economic Development: Cultural Concerns"

F. Fukuyama

2001 | International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences | DOI: 10.1016/b0-08-043076-7/04584-8

Źródło

[66] "Assessment of adhesive fixture system under static and dynamic loading conditions"

Mark H Raffles, Kiran Kolluru, Dragos Axinte, Helen Llewellyn-Powell

2013 | Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part B: Journal of Engineering Manufacture | DOI: 10.1177/0954405412468217

Źródło

[67] "The Rise and Decline of the Nation State, by Michael Mann"

Charles Tilly

1991 | Political Science Quarterly | DOI: 10.2307/2151760

Źródło

[68] "War Making and State Making as Organized Crime"

Charles Tilly

2017 | Collective Violence, Contentious Politics, and Social Change | DOI: 10.4324/9781315205021-8

Źródło

[69] "Why a Strong Singapore Dollar?"

Keng Swee Goh

2021 | WORLD SCIENTIFIC eBooks | DOI: 10.1142/9789811250125_0010

Źródło

[70] "Foreign policy is power and economics"

Keng Swee Goh

1980

Źródło

[71] "The Technology Ladder in Development: the Singapore case"

Goh Keng Swee

1996 | DOI: 10.1111/j.1467-8411.1996.tb00002.x

Źródło

[72] "The Economics of Modernization and Other Essays."

R. S. Milne, Goh Keng Swee

1973 | DOI: 10.2307/2756600

Źródło

[73] "praiseworthiness, and is indicative of an important contribution towards dialogue being initiated by an Islamic scholar in pushing forward the cause of wasatiyyah. It is also an important contribution towards understanding and realising the same within the Muslim community"

Jenny Gryzelius, T. Razak, B. Reviews

2016

Źródło

[74] "STRATEGIC MANAGEMENT FOR SUPERIOR ENVIRONMENTAL AND FINANCIAL PERFORMANCE IN MALAYSIAN MANUFACTURING FIRMS"

Universiti Tunku Abdul Rahman, Ah Suat Lee, Tze San Ong, Universiti Putra Malaysia, Ridzwana Mohd Said

2021 | Journal of Sustainability Science and Management | DOI: 10.46754/jssm.2021.08.023

Źródło

[75] "Social Media for Political Information: A Systematic Literature Review"

Universiti Tunku Abdul Rahman, Jue Jun Tan, Amira Sariyati Binti Firdaus, Universiti Malaya, Iffat Ali Aksar

2024 | Jurnal Komunikasi Malaysian Journal of Communication | DOI: 10.17576/jkmjc-2024-4001-05

Źródło

[76] "Subcutaneous Vein Recognition System Using Deep Learning for Intravenous (IV) Access Procedure"

Universiti Tunku Abdul Rahman, Chan Xiao Jing, Goh Chuan Meng, Universiti Tunku Abdul Rahman, Meei Tyng Chai

2023 | International Journal of Integrated Engineering | DOI: 10.30880/ijie.2023.15.03.007

Źródło

[77] "The Logic of the Developmental State"

Ziya Öniş, Alice H. Amsden, Frederic C. Deyo, Chalmers A. Johnson, Robert Wade

1991 | Comparative Politics | DOI: 10.2307/422204

Źródło

[78] "Peasant Nationalism and Communist Power"

Chalmers A. Johnson

1962 | Stanford University Press eBooks | DOI: 10.1515/9781503620582

Źródło

[79] "Change in Communist Systems"

Richard F. Staar, Chalmers A. Johnson

1971 | The Russian Review | DOI: 10.2307/127919

Źródło

[80] "Japan: Who Governs? The Rise of the Developmental State"

Donald S. Zagoria, Chalmers A. Johnson

1995 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20047441

Źródło

[81] "Economic Backwardness in Historical Perspective."

A. Nove, Alexander Gerschenkron

1963 | Economica | DOI: 10.2307/2601558

Źródło

[82] **"Economic Backwardness in Historical Perspective. A Book of Essays"**

Ian M. Drummond, Alexander Gerschenkron

1963 | International Journal Canada s Journal of Global Policy Analysis | DOI: 10.2307/40198801

Źródło

[83] **"Bringing the State Back in"**

Peter Evans, Dietrich Rueschemeyer, Theda R. Skocpol

1985

Źródło

[84] **"Government action, social capital and development: Reviewing the evidence on synergy"**

Peter Evans

1996 | World Development | DOI: 10.1016/0305-750x(96)00021-6

Źródło

[85] **"Bureaucracy and Growth: A Cross-National Analysis of the Effects of "Weberian" State Structures on Economic Growth"**

Peter Evans, James E. Rauch

1999 | American Sociological Review | DOI: 10.2307/2657374

Źródło

[86] **"The Eclipse of the State? Reflections on Stateness in an Era of Globalization"**

Peter Evans

1997 | World Politics | DOI: 10.1017/s0043887100014726

Źródło

[87] **"Investment in Human Capital."**

John Savill Vaizey, Theodore W. Schultz

1972 | The Economic Journal | DOI: 10.2307/2230051

Źródło

[88] **""The Economic Value of Education.""**

E. G. Williamson, Theodore W. Schultz

1964 | The Journal of Higher Education | DOI: 10.2307/1980172

Źródło

[89] "Reflections on Investment in Man"

Theodore W. Schultz

1962 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/258723

Źródło

[90] "The Economic Organization of Agriculture"

Frederick V. Waugh, Theodore W. Schultz

1953 | Econometrica | DOI: 10.2307/1905456

Źródło

[91] "Growing human capital investment in China compared to falling investment in the United States"

Gary Becker

2012 | Journal of Policy Modeling | DOI: 10.1016/j.jpolmod.2012.05.001

Źródło

[92] "Coalitions and Language Politics: Policy Shifts in Southeast Asia"

Amy H. Liu, Jacob I. Ricks

2012 | World Politics | DOI: 10.1017/s004388711200010x

Źródło

[93] "The Politics of Language Regime: A Comparative Analysis of Southeast Asia"

Amy H. Liu

2015 | State Traditions and Language Regimes | DOI: 10.1515/9780773582897-008

Źródło

[94] "Building Participatory Organizations for Common Pool Resource Management: Water User Group Promotion in Indonesia"

Jacob Isaac Ricks

2015 | World Development | DOI: 10.1016/j.worlddev.2015.08.014

Źródło

[95] "The Effect of Language on Political Appeal: Results from a Survey Experiment in Thailand"

Jacob Isaac Ricks

2018 | Political Behavior | DOI: 10.1007/s11109-018-9487-z

Źródło

[96] **"Everyday Life in the Modern World."**

Marilyn Lester, Henri Lefebvre

1976 | Contemporary Sociology A Journal of Reviews | DOI: 10.2307/2064136

Źródło

[97] **"Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews."**

Beng-Huat Chua, Michel Foucault, Donald F. Bouchard, Sherry Simon

1979 | Contemporary Sociology A Journal of Reviews | DOI: 10.2307/2066202

Źródło

[98] **"Political Legitimacy and Housing"**

Beng-Huat Chua

1997 | DOI: 10.4324/9780203270790

Źródło

[99] **"Not Depoliticized but Ideologically Successful: the Public Housing Programme in Singapore"**

Beng-Huat Chua

1991 | International Journal of Urban and Regional Research | DOI: 10.1111/j.1468-2427.1991.tb00681.x

Źródło

[100] **"Pragmatism of the People's Action Party Government in Singapore: A Critical Assessment"**

Beng-Huat Chua

1985 | Asian journal of social science | DOI: 10.1163/080382485x00138

Źródło

[101] **"6 SMALL STATES IN WORLD MARKETS Industrial Policy in Europe"**

Peter J. Katzenstein

2012 | University of Washington Press eBooks | DOI: 10.1515/9780295802107-007

Źródło

[102] **"The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics"**

Francis Fukuyama, Peter J. Katzenstein

1997 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20048042

Źródło

[103] "Small States in World Markets"

Peter J. Katzenstein

2017 | Cornell University Press eBooks | DOI: 10.7591/9781501700361

Źródło

[104] "The Culture of National Security"

Peter J. Katzenstein

2013

Źródło

[105] "Designing Social Inquiry"

Gary King, Robert O. Keohane, Sidney Verba

1994 | Princeton University Press eBooks | DOI: 10.1515/9781400821211

Źródło

[106] "After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy"

William Diebold, Robert O. Keohane

1984 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20042201

Źródło

[107] "Power and Interdependence: World Politics In Transition"

Robert O. Keohane, Joseph S. Nye

2017 | The SHAFR Guide Online | DOI: 10.1163/2468-1733_shafr_sim280020670

Źródło

[108] "Power and Interdependence"

Robert O. Keohane, Joseph S. Nye

2013 | International Organization | DOI: 10.1057/9781137356734.0006

Źródło

[109] "Soft Power: The Means to Success in World Politics"

G. John Ikenberry, Joseph S. Nye

2004 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20033985

Źródło

[110] "Soft Power"

Joseph S. Nye

1990 | Foreign Policy | DOI: 10.2307/1148580

Źródło

[111] "Portfolio Selection: Efficient Diversification of Investments"

Alan Stuart, Harry M. Markowitz

1959 | OR | DOI: 10.2307/3006625

Źródło

[112] "The Utility of Wealth"

Harry M. Markowitz

1952 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/257177

Źródło

[113] "Foundations of Portfolio Theory"

Harry M. Markowitz

1991 | The Journal of Finance | DOI: 10.1111/j.1540-6261.1991.tb02669.x

Źródło

[114] "Can an immune strategy used to treat cancer also wipe out HIV infections?"

Jon Cohen

2019 | Science | DOI: 10.1126/science.aaz0428

Źródło

[115] "Instrument Systems Which Utilize a Conventional Incubation Period"

Richard L. Cohen

2018 | Automation in Clinical Microbiology | DOI: 10.1201/9781351069991-11

Źródło

[116] "Inter-Organizational Knowledge Transfer as a Source of Innovation: The Role of Absorptive Capacity and Information Management Systems"

Stephen S. Cohen, Cinzia Dal Zotto

Annals of Information Systems | DOI: 10.1007/978-0-387-36892-4_10

Źródło

[117] "Strategy making in novel and complex worlds: the power of analogy"

Giovanni Gavetti, Daniel A. Levinthal, Jan W. Rivkin

2005 | Strategic Management Journal | DOI: 10.1002/smj.475

Źródło

[118] "The Neo-Schumpeterian theory of the firm and the strategy field"

Daniel Levinthal

2006 | Industrial and Corporate Change | DOI: 10.1093/icc/dtl004

Źródło

[119] "From the Ivy Tower to the C-suite: Garbage Can Processes and Corporate Strategic Decision Making"

Daniel A. Levinthal

2012 | Research in the Sociology of Organizations | DOI: 10.1108/s0733-558x(2012)0000036016

Źródło

Artykuły naukowe autora:

[120] "ORIGINS OF ORDINANCE NO. XIII OF 1904 TO MAKE PROVISION FOR THE FAMILY OF THE LATE SULTAN HUSSEIN"

Chong Guan Kwa

2020 | Beyond Bicentennial | DOI: 10.1142/9789811212512_0009

Źródło

[121] "Writing Singapore's History: From City-State to Global City"

Kwa Chong Guan

2006 | S Rajaratnam on Singapore | DOI: 10.1142/9789812772404_0024

Źródło

[122] "Asia Pacific Security Concerns: A Singaporean Perspective"

Kwa Chong Guan

2019 | Asia Pacific Confidence and Security Building Measures | DOI: 10.4324/9780429052392-4

Źródło

[123] "Making Enemies: War and State Building in Burma"

Kwa Chong Guan

2004 | Contemporary Southeast Asia | DOI: 10.1355/cs26-2l

Źródło

[124] "From Temasek to Singapore:"

Kwa Chong Guan

Studying Singapore Before 1800 | DOI: 10.2307/j.ctv7h0tbx.19

Źródło

[125] "REFLECTIONS ON SULTAN HUSSEIN IN SINGAPORE'S HISTORY"

Chong Guan Kwa

2020 | Beyond Bicentennial | DOI: 10.1142/9789811212512_0041

Źródło

[126] "1. Introduction: Approaches to Singapore's Past before 1819"

Kwa Chong Guan

2021 | 1819 & Before | DOI: 10.1355/9789814951425-004

Źródło

[127] "Postmodern Intelligence: Strategic Warning and Crisis Management"

Chong Guan Kwa

2017 | Perspectives on Military Intelligence from the First World War to Mali | DOI: 10.1007/978-94-6265-183-8_5

Źródło

[128] "Raffles and the writing of <scp>Asia-Centric</scp> history. A review of Syed Hussein Alatas' Thomas Stamford Raffles."

Chong Guan Kwa

2022 | Singapore Journal of Tropical Geography | DOI: 10.1111/sjtg.12404

Źródło

[129] "Prelude to the History of the Chinese in Singapore"

Chong Guan Kwa

2019 | A General History of the Chinese in Singapore | DOI: 10.1142/9789813277649_0001

Źródło

[130] "Seven Hundred Years: A History of Singapore"

Peter Borschberg, Derek Heng, Tai Yong Tan, Chong Guan Kwa

2019 | National University of Singapore

Źródło

[131] "Our Place in Time: Exploring Heritage and Memory in Singapore"

Kian Woon Kwok, Chong Guan Kwa, Lily Kong, Brenda S. A. Yeoh

1999 | Singapore Management University Institutional Knowledge (InK) (Singapore Management University)

Źródło

[132] "Early Southeast Asia viewed from India : an anthology of articles from the journal of the greater India society"

Chong Guan Kwa

2013

Źródło

[133] "S. Rajaratnam on Singapore - From Ideas to Reality"

Chong Guan Kwa, S. Rajaratnam

2006 | World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd. and Institute of Defence and Strategic Studies eBooks | DOI: 10.1142/9789812772404

Źródło

[134] "A General History of the Chinese in Singapore"

Chong Guan Kwa, Bak Lim Kua

2018 | WORLD SCIENTIFIC eBooks | DOI: 10.1142/11195

Źródło

[135] "Beyond vulnerability?: Water in Singapore-Malaysia relations"

Yue Choong Kog, Irvin Fang Jau Lim, Joey Long, Chong Guan Kwa

2002 | Medical Entomology and Zoology

Źródło

[136] "The keystone of world order"

Chong Guan Kwa, See Seng Tan

2001 | The Washington Quarterly | DOI: 10.1162/01636600152102241

Źródło

[137] "Sejarah Lisan di Asia Tenggara : teori dan metode"

Patricia Lim, James H. Morrison, Chong Guan Kwa, Aswi Warman Adam

2000 | Medical Entomology and Zoology

Źródło

Treść tworzy Fundacja Dobre Państwo.
Redaguje i publikuje APA ONE, autorski system redakcyjny Fundacji oparty na AI.
APA ONE Publishing System
Fundacja Dobre Państwo © 2026
Article ID: a3c69c5f-a198-4385-9204-e1cd0f9af994